

ខែកុម្ភៈ

សារណាជូនយោបល់តុលាការ ដុំវិញ្ញាបនបត្រជាអន្តរជាតិក្នុងប្រទេសកម្ពុជា លោក នី ចរិយា

គណៈកម្មការក្រុមអ្នកច្បាប់អន្តរជាតិ និងអ្នកឃ្លាំមើលសិទ្ធិមេធាវី កាណាដា បានធ្វើការវិភាគលើច្បាប់ ជាតិ និងអន្តរជាតិពាក់ព័ន្ធនឹងករណី លោក នី ចរិយា។ យើងខ្ញុំ សូមស្នើដាក់សារណាដែលមានខ្លឹមសារដូច ខាងក្រោមនេះ ជូនតុលាការកំពូលនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជានិរន្តរ៍ និងពិចារណាតាមការគួរ។

មាតិកា

១. សេចក្តីផ្តើម 2

២. សាវតារ..... 5

 អាជ្ញាធរ..... 5

 ការចាប់ខ្លួន និងការឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្នចំពោះបុគ្គលដែលរងការរំលោភបំពានសិទ្ធិដីធ្លី..... 5

 រឿងក្តីដែលកំពុងតែដំណើរការលើបុគ្គលិកសមាគមអាជ្ញាធរ និង លោក នី ចរិយា..... 6

 ការយោឃីផ្លូវច្បាប់មកលើអ្នកការពារសិទ្ធិមនុស្ស..... 7

៣. អង្គហេតុ 7

៤. ច្បាប់សិទ្ធិមនុស្សដែលអនុវត្តបាន..... 11

 សេរីភាពក្នុងការបញ្ចេញមតិ..... 11

 កាតព្វកិច្ចការពារអ្នកការពារសិទ្ធិមនុស្ស..... 155

៥. ការវិភាគច្បាប់សិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិ ដុំវិញ្ញាបនបត្រ ៣០៥ មាត្រា ៣១១ និងមាត្រា ៥២២ នៃ ក្រមព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជា..... 177

 បទបរិហារកេរ្តិ៍ជាសាធារណៈ (មាត្រា ៣០៥) 177

 បទប្តឹងបរិហារបង្កាច់កេរ្តិ៍ (មាត្រា ៣១១ និង ៣១២)..... 19

 បទផ្សព្វផ្សាយនូវការអត្តាធិប្បាយ ដើម្បីធ្វើសម្ពាធលើយុត្តាធិការ (មាត្រា ៥២២)..... 20

៦. សេចក្តីសន្និដ្ឋាន/សេចក្តីស្នើ 22

១. សេចក្តីផ្តើម

១. នៅថ្ងៃទី២២ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ២០១៦ លោក នី ចរិយា ដែលជាអ្នកការពារសិទ្ធិមនុស្សកម្ពុជាដែលចម្លោះមួយរូប ត្រូវបានសាលាដំបូងរាជធានីភ្នំពេញផ្តន្ទាទោសពីបទ ៖

- ក. បរិហារកេរ្តិ៍ជាសាធារណៈ (មាត្រា៣០៥ នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជា)
- ខ. ប្តឹងបរិហារបង្កាច់កេរ្តិ៍ (មាត្រា ៣១១ នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជា) និង
- គ. ផ្សព្វផ្សាយនូវការអត្តាធិប្បាយ ដើម្បីធ្វើសម្ពាធលើយុត្តាធិការ (មាត្រា៥២២ នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជា)។

២. ការចោទប្រកាន់ទាំងនេះត្រូវបានធ្វើឡើងជុំវិញការអត្តាធិប្បាយរបស់ លោក នី ចរិយា ដែលគាត់បានលើកឡើង (“ពាក្យសម្តីដែលរងការចោទប្រកាន់”) នៅក្នុងសន្និសីទសារព័ត៌មាន ក្នុងខែឧសភា ឆ្នាំ២០១៥ ស្តីពីជនរងគ្រោះនៃការរំលោភសិទ្ធិមនុស្ស ខណៈដែលគាត់បម្រើការនៅសមាគមការពារសិទ្ធិមនុស្ស និងអភិវឌ្ឍន៍នៅកម្ពុជា (“អាដហុក”) ក្នុងតំណែងជាប្រធានផ្នែកសិទ្ធិមនុស្ស។

៣. សារណាជូនយោបល់តុលាការនេះ ដាក់ស្នើរួមគ្នាដោយ គណៈកម្មការក្រុមអ្នកច្បាប់អន្តរជាតិ (“ICJ”) និងអ្នកឃ្នាំមើលសិទ្ធិមេធាវី កាណាដា (“LRWC”)។

៤. ICJ មានសមាជិកជាចៅក្រម និងមេធាវីល្បីៗឈ្មោះ ចំនួន ៦០ នាក់ មកពីគ្រប់តំបន់នៅលើពិភពលោក ធ្វើការដើម្បីជំរុញការគោរពនីតិវិធី និងការលើកកម្ពស់ និងការពារសិទ្ធិមនុស្សនៅទូទាំងសកលលោក។ ICJ ចូលរួមពិគ្រោះយោបល់ក្នុងក្រុមប្រឹក្សាអឺរ៉ុប អង្គការសហប្រជាជាតិ និងសហភាពអាហ្វ្រិច។ ICJ ក៏សហការជាមួយអង្គការនានានៅក្នុងអង្គការនៃបណ្តុំរដ្ឋនៅអាមេរិក និងសហភាពអន្តរសកលផងដែរ ។ ICJ បានបង្កើតឡើងនៅឆ្នាំ១៩៥២ ក្នុងគោលបំណងធានាការអភិវឌ្ឍន៍ជាលំដាប់ និងការអនុវត្តច្បាប់សិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិ និងច្បាប់មនុស្សធម៌អន្តរជាតិប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាព ធានានូវការសម្រេចបាននូវសិទ្ធិពលរដ្ឋ វប្បធម៌ សេដ្ឋកិច្ចនយោបាយ និងសង្គម ធានាការការពារបែងចែកអំណាច និងធានាឯករាជ្យភាព និងគណនេយ្យភាពនៃប្រព័ន្ធតុលាការ និងវិជ្ជាជីវៈច្បាប់។

៥. LRWC បានបង្កើតឡើងនៅឆ្នាំ២០០០ ជាអង្គការ មេធាវី និងអ្នកការពារសិទ្ធិមនុស្សផ្សេងៗទៀតរបស់ប្រទេសកាណាដា ដែលលើកកម្ពស់ការអនុវត្ត និងការគោរពបទដ្ឋានអន្តរជាតិ ដែលបង្កើតឡើងដើម្បីការពារឯករាជ្យភាព និងសន្តិសុខដល់អ្នកការពារសិទ្ធិមនុស្សនៅទូទាំងពិភពលោក។ LRWC ធ្វើការវិភាគផ្លូវច្បាប់លើច្បាប់ជាតិ និងច្បាប់អន្តរជាតិ ព្រមទាំងបទដ្ឋានពាក់ព័ន្ធនឹងការរំលោភសិទ្ធិមនុស្សដែលកើតលើអ្នកការពារសិទ្ធិ

មនុស្ស។ LRWC ចូលរួមពិគ្រោះយោបល់នៅក្រុមប្រឹក្សាសង្គម និងសេដ្ឋកិច្ចរបស់អង្គការសហប្រជាជាតិ (អ.ស.ប)។

៦. សារណាជូនយោបល់តុលាការមួយនេះ យល់ថាបទល្មើសក្នុងមាត្រា ៣០៥ មាត្រា ៣១១ និង មាត្រា ៥២២ នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជា ត្រូវបានដាក់តែងឡើងដោយការប្រើកាសាដែលមានលក្ខណៈទូលាយពេក និង/ឬ ត្រូវបានអនុវត្តដើម្បីបង្កើតបានជាបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌចំពោះសេរីភាពបញ្ចេញមតិ និងដាក់ទណ្ឌកម្ម ធ្ងន់ធ្ងរ ដែលនឹងរារាំងដល់ការអនុវត្តសិទ្ធិសេរីភាពបញ្ចេញមតិ ដែលកម្ពុជាត្រូវការពារឲ្យស្របនឹងកាតព្វកិច្ច ច្បាប់អន្តរជាតិដែលរួមមាន ទាំងកាតព្វកិច្ចក្រោម សន្ធិសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីសិទ្ធិមនុស្សទាំងឡាយ ដែលកម្ពុជា ជាជនជាតិ។ សារណានេះ មានគោលបំណងបញ្ជាក់ពីចរិតលក្ខណៈ និងវិសាលភាពនៃកាតព្វកិច្ចច្បាប់អន្តរជាតិ ទាំងឡាយពាក់ព័ន្ធនឹងសិទ្ធិសេរីភាពបញ្ចេញមតិ។

៧. យោងតាមគោលការណ៍ “ត្រូវគោរពតាមកាតព្វកិច្ចដែលបានព្រមព្រៀង” (pacta sunt servanda) និង គោលការណ៍ទូទៅគ្រប់គ្រងលើច្បាប់សន្ធិសញ្ញា កម្ពុជាត្រូវធានាអនុវត្តសន្ធិសញ្ញាអន្តរជាតិដែលខ្លួនជាភាគីទាំង នោះដោយស្មោះត្រង់។¹ បន្ថែមពីនេះទៀត កម្ពុជាក៏មិនអាចយកបទប្បញ្ញត្តិនៃច្បាប់ជាតិដើម្បីជាអំណះអំណាង ចំពោះការខកខានក្នុងការគោរពតាមកាតព្វកិច្ចសន្ធិសញ្ញាអន្តរជាតិបាននោះទេ។²

៨. សន្ធិសញ្ញាទាំងនេះរួមមាន កតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីសិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ (ក.អ.ស.ព.ន)³ ជា សន្ធិសញ្ញាសិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិតម្រូវឲ្យរដ្ឋកាត់ធានាការគោរពសិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយមួយចំនួន រួម

¹ សូមមើលឧទាហរណ៍ អង្គការសហប្រជាជាតិ “អនុសញ្ញាទីក្រុងវៀនស្តីពីច្បាប់នៃសន្ធិសញ្ញា” អនុម័តថ្ងៃទី២៣ ខែឧសភា ឆ្នាំ១៩៦៩, ចេញ ផ្សាយលេខ ១១៥៥, 1-១៨២៣២ <<http://www.refworld.org/docid/3ae6b3a10.html>> ចូលអានថ្ងៃទី៣០ ខែមករា ឆ្នាំ២០១៧ (តទៅ នឹងហៅថា “អនុសញ្ញាទីក្រុងវៀនស្តីពីច្បាប់នៃសន្ធិសញ្ញា” មាត្រា ២៦; គណៈកម្មាធិការសិទ្ធិមនុស្ស (“គណៈកម្មាធិការ”) “សេចក្តីពន្យល់ទូទៅ លេខ ៣១ ៖ ចរិតលក្ខណៈនៃកាតព្វកិច្ចផ្នែកច្បាប់ទូទៅកំណត់សម្រាប់រដ្ឋសមាជិកនៃកតិកាសញ្ញា” អង្គការសហប្រជាជាតិ, អនុម័តថ្ងៃទី២៩ ខែមីនា ឆ្នាំ២០០៤ ក្នុងកិច្ចប្រជុំលើកទី ១៨, ឯកសារ អ.ស.ប CCPR/C/21/Rev.1/Add.13 អាចរកបាន៖ <<http://www.refworld.org/docid/478b26ae2.html>> ចូលអានថ្ងៃទី៣០ ខែមករា ឆ្នាំ២០១៧ (តទៅនឹងហៅថា “សេចក្តីពន្យល់ទូទៅលេខ ៣១”), កថាខ័ណ្ឌ ៣ (គណៈកម្មាធិការសិទ្ធិមនុស្ស គឺជាស្ថាប័ននៃបណ្តុំអ្នកជំនាញឯករាជ្យ បង្កើតឡើងដោយកតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីសិទ្ធិពលរដ្ឋនិងសិទ្ធិ នយោបាយ (“ក.អ.ស.ព.ន”) និងមានអណតិដើម្បីតាមដានការអនុវត្តតាមបញ្ញត្តិ ក.អ.ស.ព.ន របស់រដ្ឋភាគី។ ការបកស្រាយរបស់គណៈកម្មា ធិការ និងស្ថាប័នត្រួតពិនិត្យកតិកាសញ្ញាដទៃផ្សេងទៀត រួមទាំង គណៈកម្មាធិការប្រឆាំងការធ្វើទារុណកម្ម ដែលតាមដានការអនុវត្តនៃ កតិកា សញ្ញាប្រឆាំងនឹងការធ្វើទារុណកម្ម មានលក្ខណៈអាចយកជាការបាន (រួមទាំងតាមរយៈ សេចក្តីពន្យល់ទូទៅ អនុសាសន៍ដល់រដ្ឋភាគី បន្ទាប់ពី បានត្រួតពិនិត្យរបាយការណ៍តាមពេលកំណត់ ស្តីពីការអនុវត្តតាមយុត្តាធិការ)។ តុលាការយុត្តិធម៌អន្តរជាតិ, សេចក្តីសម្រេច “Ahmadou Sadio Diallo (សាធារណៈរដ្ឋ គុយវ៉ែត ជាមួយ និងសាធារណៈរដ្ឋ ខុងហ្គោ), ថ្ងៃទី៣០ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ២០១០ របាយការណ៍ តុលាការយុត្តិធម៌អន្តរជាតិ ឆ្នាំ២០១០, ចាប់ផ្តើមពីទំព័រ ៣៦៩ កថាខ័ណ្ឌ ៦៦ - ៦៨ <<http://www.icj-cij.org/docket/files/103/16244.pdf>> ចូលអានថ្ងៃទី៣០ ខែ មករា ឆ្នាំ២០១៧។

² អនុសញ្ញាទីក្រុងវៀនស្តីពីច្បាប់នៃសន្ធិសញ្ញា មាត្រា ២៧; សេចក្តីពន្យល់ទូទៅលេខ ៣១ កថាខ័ណ្ឌ ៣។

³ អង្គការសហប្រជាជាតិ “កតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិ ស្តីពីសិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ” មហាសន្និបាត អង្គការសហប្រជាជាតិ អនុម័តថ្ងៃទី១៦ ខែធ្នូ ឆ្នាំ១៩៦៦ តាមរយៈសេចក្តីសម្រេចលេខ 2200A (XXII), ចូលជាធរមាននៅថ្ងៃទី២៣ ខែមីនា ឆ្នាំ១៩៧៦ <<http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>> ចូលអានថ្ងៃទី៣០ ខែមករា ឆ្នាំ២០១៧ (តទៅនឹង ហៅថា “ក.អ.ស.ព.ន”)។

ទាំងមាត្រា ១៩ ដែលកំណត់ពីសេរីភាពបញ្ចេញមតិផងដែរ។ កម្ពុជាបានផ្តល់សច្ចាប័នលើ ក.អ.ស.ព.ន ក្នុងឆ្នាំ ១៩៩២។

៩. ទំនួលខុសត្រូវក្នុងការធានាសិទ្ធិដែលមានចែងនៅក្នុង ក.អ.ស.ព.ន ត្រូវបានធានា និងការពារ គឺមិនត្រឹមតែតម្រូវឲ្យអង្គនីតិប្រតិបត្តិត្រូវគោរពតាមប៉ុណ្ណោះទេ ប៉ុន្តែក៏ត្រូវធានាថា តុលាការត្រូវអនុវត្តសិទ្ធិទាំងនេះប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាពផងដែរ។ ក្នុងសេចក្តីពន្យល់ទូទៅលេខ ៣៤ ស្តីពីចរិតលក្ខណៈ និងវិសាលភាពនៃសេរីភាពបញ្ចេញមតិក្នុង ក.អ.ស.ព.ន គណៈកម្មាធិការសិទ្ធិមនុស្ស ដែលជាស្ថាប័នសន្និសីទរបស់ អ.ស.ប ទទួលខុសត្រូវក្នុងការត្រួតពិនិត្យការអនុវត្ត ក.អ.ស.ព.ន បញ្ជាក់ថា ៖

កាតព្វកិច្ចគោរពសេរីភាពនៃគំនិត និងការបញ្ចេញមតិ អនុវត្តលើគ្រប់រដ្ឋាភិបាលទាំងមូល។ គ្រប់ស្ថាប័នរបស់រដ្ឋាភិបាល (អង្គនីតិប្រតិបត្តិ អង្គនីតិបញ្ញត្តិ និងតុលាការ) និងអាជ្ញាធរសាធារណៈ ឬអាជ្ញាធររដ្ឋាភិបាលដទៃទៀត ទោះជានៅថ្នាក់ណាក៏ដោយ (ថ្នាក់ជាតិ តំបន់ ឬមូលដ្ឋាន) សុទ្ធតែមានតួនាទីអនុវត្តការទទួលខុសត្រូវរបស់រដ្ឋ។ រដ្ឋាភិបាលអាចមានការទទួលខុសត្រូវបែបនេះដែរនៅក្នុងកាលៈទេសៈមួយចំនួន ទាក់ទងនឹងអំពើរបស់អង្គការពាក់កណ្តាលរដ្ឋ។ កាតព្វកិច្ចនេះ ក៏តម្រូវផងដែរឲ្យរដ្ឋាភិបាលធានាថា បុគ្គលគ្រប់រូបត្រូវបានការពារពីអំពើណាមួយរបស់អង្គការ ឬបុគ្គលឯកជន ដែលនាំឲ្យប៉ះពាល់ដល់ការទទួលបានសេរីភាពនៃគំនិត និងការបញ្ចេញមតិ ទៅតាមវិសាលភាពដែលសិទ្ធិទាំងឡាយក្នុងកតិកាសញ្ញានេះអាច យកទៅអនុវត្តបានរវាងអង្គការ ឬបុគ្គលឯកជន។⁴

១០. បន្ថែមពីលើកាតព្វកិច្ចសន្និសីទ កម្ពុជាត្រូវធានាគោរពបទដ្ឋានទំនៀមទម្លាប់នៃច្បាប់អន្តរជាតិ និងគោលការណ៍ទូទៅនៃច្បាប់ដែលទទួលស្គាល់ដោយរដ្ឋសមាជិក អ.ស.ប (“គោលការណ៍ទូទៅ”)។⁵

⁴ គណៈកម្មាធិការសិទ្ធិមនុស្ស, សេចក្តីពន្យល់ទូទៅលេខ ៣៤ ៖ មាត្រា ១៩ សេរីភាពនៃគំនិត និងការសម្តែងមតិ, អង្គការសហប្រជាជាតិ, អនុម័តថ្ងៃ ១១-២៩ កក្កដា ឆ្នាំ២០១១ ក្នុងអង្គប្រជុំលើកទី ១០២, ទីក្រុងហ្សឺណែវ, ឯកសារ អ.ស.ប CCPR/C/GC/34, កថាខ័ណ្ឌ ៧ អាចរកបាន ៖ <<http://www.refworld.org/docid/4ed34b562.html>> ចូលអានថ្ងៃទី៣០ ខែមករា ឆ្នាំ២០១៧ (តទៅនឹងហៅថា “សេចក្តីពន្យល់ទូទៅ លេខ ៣៤” សូមអាន សេចក្តីពន្យល់ទូទៅលេខ ៣១ កថាខ័ណ្ឌ ៤, ៨។

⁵ អង្គការសហប្រជាជាតិ “ធម្មនុញ្ញអង្គការសហប្រជាជាតិ” អនុម័តថ្ងៃទី២៦ ខែមិថុនា ឆ្នាំ១៩៤៥, សាន់ហ្វ្រាន់ស៊ីស្កូ, ចូលជាធរមាន ថ្ងៃទី២៤ ខែតុលា ឆ្នាំ១៩៤៥ <<http://www.un.org/en/sections/un-charter/un-charter-full-text/index.html>> ចូលអានថ្ងៃទី៣០ ខែមករា ឆ្នាំ២០១៧ (តទៅនឹងហៅថា “ធម្មនុញ្ញអង្គការសហប្រជាជាតិ”) មាត្រា ៩២ និង ៩៣; អង្គការសហប្រជាជាតិ “លក្ខន្តិកៈនៃតុលាការយុត្តិធម៌អន្តរជាតិ” ថ្ងៃទី១៨ ខែមេសា ឆ្នាំ១៩៤៦, <<http://www.refworld.org/docid/3deb4b9c0.html>> ចូលអានថ្ងៃទី៣០ ខែមករា ឆ្នាំ២០១៧ (តទៅនឹងហៅថា “លក្ខន្តិកៈនៃតុលាការយុត្តិធម៌អន្តរជាតិ”) មាត្រា ៣៨; អនុសញ្ញាទីក្រុងវៀនអំពីច្បាប់នៃសន្និសីទសញ្ញា មាត្រា ២៧ សូមអាន ខាល ហ្សេម៉ានេក “អនុសញ្ញាទីក្រុងវៀនអំពីច្បាប់នៃសន្និសីទសញ្ញា” ទីក្រុងវៀន ថ្ងៃទី២៣ ខែឧសភា ឆ្នាំ១៩៦៩, បណ្តាវិយសៈឡេង និងរូបភាព អ.ស.ប ស្តីពីច្បាប់អន្តរជាតិ, <<http://legal.un.org/avl/ha/vclt/vclt.html>> (ដែលចែងថា មាត្រា ២៦ និង ២៧ នៃអនុសញ្ញាទីក្រុងវៀនស្តីពីច្បាប់នៃសន្និសីទសញ្ញា ជាទូទៅត្រូវបានចាត់ទុកថាបានឆ្លុះបញ្ចាំងពីទំនៀមទម្លាប់ច្បាប់អន្តរជាតិ)។

២. សាវតារ

អាជ្ញាប័ណ្ណ

១១. នៅពេលដែលលោក នី ចរិយា បានលើកឡើងពីពាក្យសម្តីដែលរងការចោទប្រកាន់នេះ គាត់បានកំពុងតែធ្វើការឲ្យសមាគមអាជ្ញាប័ណ្ណ ក្នុងតួនាទីជាប្រធានផ្នែកសិទ្ធិមនុស្ស។

១២. អាជ្ញាប័ណ្ណ គឺជាអង្គការសិទ្ធិមនុស្សមួយនៅប្រទេសកម្ពុជា ដែលបង្កើតឡើងកាលពីខែធ្នូ ឆ្នាំ១៩៩១ ដោយអតីតអ្នកទោសនយោបាយមួយក្រុម។ បេសកកម្មរបស់អង្គការនេះគឺ “ពង្រឹងសមត្ថភាពរបស់ពលរដ្ឋសាមញ្ញដើម្បីឲ្យពួកគេអាចការពារសិទ្ធិរបស់ខ្លួន និងបញ្ចុះបញ្ចូល ព្រមទាំងតស៊ូមតិដើម្បីឲ្យមានអភិបាលកិច្ចល្អប្រសើរ និងការគោរពសិទ្ធិមនុស្សឲ្យបានពេញលេញ ដែលប្រជាពលរដ្ឋគ្រប់រូបអាចអនុវត្តបាន”។^៦ ផ្នែកមួយនៃបេសកកម្មនេះ អាជ្ញាប័ណ្ណ ក៏មានផ្តល់មេធាវីការពារផ្នែកច្បាប់ និងការគាំទ្រពាក់ព័ន្ធផ្សេងៗទៅកាន់ជនងាយរងគ្រោះនៃការរំលោភបំពានសិទ្ធិមនុស្ស និងជាមួយគ្នាដែរនោះ គឺផ្តល់អំណាចដល់ពួកគាត់ឲ្យចេះការពារពីការរំលោភបំពានដោយខ្លួនឯង។

ការចាប់ខ្លួន និងការឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្នចំពោះបុគ្គលដែលរងការរំលោភបំពានសិទ្ធិដីធ្លី

១៣. ពាក្យសម្តីដែលរងការចោទប្រកាន់ ពាក់ព័ន្ធនឹងជម្លោះដីធ្លីកើតឡើងក្នុងខេត្តសៀមរាប កាលពីឆ្នាំ២០១៤។ ក្រុមហ៊ុនដែលមានឈ្មោះថា សហគមន៍អភិវឌ្ឍន៍វិស័យកសិកម្ម និងឧស្សាហកម្មតាខ្មៅ (“ក្រុមហ៊ុន”) បានដាំដំណាំនៅលើដីក្នុងតំបន់កែវរកូមិជប់រំដេង និងបានចាប់ផ្តើមឈូសឆាយដីរបស់អ្នកភូមិ ដែលបង្កផលប៉ះពាល់ដល់ប្រជាពលរដ្ឋចំនួន ៣១ គ្រួសារ និងដីសរុប ៩០ ហិកតា។ កាលពីថ្ងៃទី២៤ ខែមេសា ឆ្នាំ២០១៤ អាជ្ញាធរខេត្តសៀមរាបបានបង្កើតគណៈកម្មការមួយដើម្បីស៊ើបអង្កេតលើតំបន់ដីមានជម្លោះ។ បន្ទាប់ពីស៊ើបអង្កេតរួច អាជ្ញាធរខេត្តបានចេញលិខិតជូនដំណឹងមួយប្រកាសថា ក្រុមហ៊ុនពុំមានកម្មសិទ្ធិស្របច្បាប់គ្រប់គ្រាន់ក្នុងការកាន់កាប់ដីចំនួន ៤១៩ ហិកតាដែលបានស្នើសុំនោះទេ ហើយតម្រូវឲ្យក្រុមហ៊ុននេះត្រូវបញ្ឈប់សកម្មភាពដាំដំណាំនៅលើដីទាំងនេះ។ ក្រុមហ៊ុនមិនបានគោរពតាមលិខិតជូនដំណឹងនេះទេ។

១៤. នៅថ្ងៃទី២៦ ខែធ្នូ ឆ្នាំ២០១៤ លោក លី គឹមយុន ប្រធានក្រុមហ៊ុន បានដាក់ពាក្យបណ្តឹង ប្តឹងអតីតមេភូមិជប់រំដេង លោក ស្រី មុត និងអ្នកភូមិ លោក ហៀន សុខ លោក វ៉ែន ឡាន លោក សុត ឌាំង លោក ខ្លឹង លាង លោក ទី មុត និង លោក សៅ រឿន។ លោក គឹមយុន បានចោទប្រកាន់បុគ្គលទាំងនោះពីការចូលមកក្នុងបរិវេណក្រុមហ៊ុនដោយខុសច្បាប់ និងបំផ្លាញដំណាំរបស់ក្រុមហ៊ុន បើទោះបីជាអាជ្ញាធរខេត្តសៀមរាបបានប្រកាសថា ក្រុមហ៊ុនពុំមែនជាម្ចាស់កម្មសិទ្ធិលើដីមានជម្លោះនេះក៏ដោយ។ បន្ទាប់ពីមានដីកាមួយចុះថ្ងៃទី៣ ខែ

^៦ សមាគមអាជ្ញាប័ណ្ណ ការពារសិទ្ធិមនុស្ស និងការអភិវឌ្ឍន៍នៅកម្ពុជា “ផ្នែក៖ អំពី អាជ្ញាប័ណ្ណ៖ ទស្សនៈវិស័យ និងបេសកកម្ម” អាជ្ញាប័ណ្ណ <<http://www.adhoc-cambodia.org/category/about-us/about-adhoc/>> ចូលអានថ្ងៃទី ៣០ ខែមករា ឆ្នាំ២០១៧។

មករា ឆ្នាំ២០១៥ ដែលចេញដោយលោក សុខ កែវបណ្ឌិត ព្រះរាជអាជ្ញារងនៃសាលាដំបូងខេត្តសៀមរាប កង កម្លាំងចម្រុះ (ដែលមានមន្ត្រីនគរបាល កងកម្លាំងយោធាស្រុក ទាហាន និងកងរាជអាវុធហត្ថ) ត្រូវបានបញ្ជូន ទៅដល់ដីមានជម្លោះ ដើម្បីចាប់ខ្លួនអ្នកភូមិដូចមានរាយនាមខាងលើនេះ។ ខណៈដែលមានអ្នកភូមិមួយចំនួន បានរត់គេចពីការចាប់ខ្លួន លោក ហៀន សុខ និងលោក វ៉ែន ឡាន ត្រូវបានចាប់ខ្លួន និងឃុំខ្លួននៅពន្ធនាគារ ដែលជាកន្លែងពួកគាត់ត្រូវឃុំខ្លួនរហូតមក និងពេញមួយដំណើរការសវនាការជំនុំជម្រះ។

១៥. នៅថ្ងៃទី២៧ ខែមេសា ឆ្នាំ២០១៥ ចៅក្រមស៊ើបសួរនៃសាលាដំបូងខេត្តសៀមរាប លោក គី វិទ្ធី បាន ចោទប្រកាន់លើបុគ្គលចំនួន ៦ រូបទៀត ដើម្បីបញ្ជូនទៅជំនុំជម្រះ រួមទាំង លោក ហៀន សុខ លោក វ៉ែន ឡាន។ លោក ហៀន សុខ និង លោក វ៉ែន ឡាន មានតំណាងផ្នែកច្បាប់ដែលធ្លាប់ធ្វើការជាមេធាវីរបស់សមាគមអាដ ហុក គឺអ្នកស្រី ពួក យ៉ាវ៉ាន់។ ពួកគាត់ទាំងអស់ត្រូវបានតុលាការសម្រេចថាមានទោសពីបទបំផ្លិចបំផ្លាញដោយ មានស្ថានទម្ងន់ទោស ដោយលោក វ៉ែន ឡាន ត្រូវបានតុលាការផ្តន្ទាទោសឲ្យជាប់ពន្ធនាគាររយៈពេល ៦ ខែ និង លោក ហៀន សុខ រយៈពេល ៨ ខែ។ ដោយហេតុថាបុគ្គលដែលរងការចោទប្រកាន់ទាំងនេះ បានធ្វើ សកម្មភាពដោយផ្អែកលើសេចក្តីប្រកាស របស់អាជ្ញាធរខេត្តសៀមរាបក្នុងនាមជាម្ចាស់កម្មសិទ្ធិលើដីដែលមាន ជម្លោះ អាដហុក យល់ឃើញថាសិទ្ធិដីធ្លីរបស់បុគ្គលទាំងនេះកំពុងតែរងការរំលោភបំពាន ហើយថា ការចោទ ប្រកាន់ និងផ្តន្ទាទោសមកលើពួកគាត់ក៏ជារឿងពុំត្រឹមត្រូវតាមច្បាប់ដែរ។

រឿងក្តីដែលកំពុងតែដំណើរការលើបុគ្គលិកសមាគមអាដហុក និងលោក នី ចរិយា

១៦. បច្ចុប្បន្នលោក នី ចរិយា កំពុងតែត្រូវបានឃុំខ្លួននៅក្នុងពន្ធនាគាររាជធានីភ្នំពេញ ដោយសារតែរឿងក្តី ដែលកំពុងដំណើរការ និងរឿងក្តីដាច់ដោយឡែកមួយផ្សេងទៀត ដែលចោទប្រកាន់មកលើគាត់ និងបុគ្គលិក ជាន់ខ្ពស់របស់សមាគមអាដហុកចំនួន ៤ នាក់ទៀត។ លោក នី ចរិយា ត្រូវបានចាប់ខ្លួននៅថ្ងៃទី២៨ ខែមេសា ឆ្នាំ២០១៦ និងត្រូវបានចោទប្រកាន់ថាជាជនសមគំនិតក្នុងបទល្មើសស្តាប់សាក្សី កាលពីថ្ងៃទី២ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០១៦។ ការឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្នលើរូបលោក ត្រូវបានក្រុមការងាររបស់អង្គការសហប្រជាជាតិទទួល បន្ទុកលើបញ្ហាការឃុំខ្លួនតាមអំពើចិត្ត ចាត់ទុកនៅក្នុងវិចារណកថារបស់ខ្លួនថាការបន្តការឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្ន នេះជាការធ្វើឡើងតាមអំពើចិត្ត ដែលវិចារណកថានេះចេញផ្សាយនៅថ្ងៃទី២១ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ២០១៦។⁷

⁷ ក្រុមការងារនៃក្រុមប្រឹក្សាសិទ្ធិមនុស្ស ទទួលបន្ទុកបញ្ហាឃុំខ្លួនតាមអំពើចិត្ត “វិចារណកថាដែលអនុម័តដោយក្រុមការងារទទួលបន្ទុកបញ្ហាឃុំ ខ្លួនតាមអំពើចិត្ត ក្នុងកិច្ចប្រជុំលើកទី ៧៧ របស់ខ្លួន ថ្ងៃទី ២១ ដល់ ២៥ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ២០១៦ ៖ វិចារណកថាលេខ ៤៥/២០១៦ ពាក់ព័ន្ធនឹង នី សុខា ណៃ វ៉ង់ដា យី សុខសាន្ត លីម មុនី និង នី ចរិយា (កម្ពុជា)” អង្គការសហប្រជាជាតិ, ថ្ងៃទី១៣ ខែធ្នូ ឆ្នាំ២០១៦
A/HRC/WGAD/2016/45 <http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Detention/Opinions/Session77/A-HRC-WGAD-2016-45_en.pdf> ចូលអានថ្ងៃទី ៣០ ខែមករា ឆ្នាំ២០១៧ (តទៅនឹងហៅថា “វិចារណកថា នៃក្រុមការងារទទួលបន្ទុកបញ្ហាឃុំខ្លួនតាមអំពើចិត្ត”)

១៧. ប្រសិនបើតុលាការរកឃើញថាលោក នី ចរិយា ពិតជាមានទោសមែននោះ លោកអាចនឹងត្រូវជាប់ ពន្ធនាគារចន្លោះពី ៥ ទៅ ១០ ឆ្នាំ។ ពាក់ព័ន្ធនឹងករណីនេះ លោក នី ចរិយា ត្រូវបានអង្គការលើកលែងទោស អន្តរជាតិ ចាត់ទុកលោកថាជាអ្នកទោសមនសិការ។^៩

ការយាយីផ្លូវច្បាប់មកលើអ្នកការពារសិទ្ធិមនុស្ស

១៨. រឿងក្តីដែលសារណានេះផ្តោតលើ រួមជាមួយនឹងការស៊ើបអង្កេត និងការឃុំខ្លួនជាបន្តបន្ទាប់លើ លោក នី ចរិយា និងបុគ្គលិកអាជ្ញាធរ ដែលបានលើកឡើងខាងលើ បង្កើតបានជាផ្នែកមួយនៃបរិបទដ៏ធំជុំវិញការយាយី ផ្នែកច្បាប់មកលើអ្នកការពារសិទ្ធិមនុស្សនៅប្រទេសកម្ពុជា។

១៩. នៅថ្ងៃទី១២ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០១៦ អ្នកជំនាញផ្នែកសិទ្ធិមនុស្ស អ.ស.ប ចំនួន ៤ រូប បានកត់សម្គាល់ពី កំណើននៃការយាយីមកលើសង្គមស៊ីវិល និងអ្នកការពារសិទ្ធិមនុស្ស ដោយពួកគាត់បានលើកឡើងថា “ការកើន ឡើងយ៉ាងសម្បើមនៃការចោទប្រកាន់ពីបទព្រហ្មទណ្ឌ ការសួរចម្លើយ នីតិវិធីរបស់តុលាការ និងសេចក្តីថ្លែងជា សាធារណៈប្រឆាំងនឹងអ្នកការពារសិទ្ធិមនុស្សទាំងនេះគួរតែបញ្ឈប់”។^{១០} ក្នុងកិច្ចប្រជុំរបស់ក្រុមប្រឹក្សាសិទ្ធិមនុស្ស អ.ស.ប លើកទី ៣២ ដែលបានបិទបញ្ចប់នៅថ្ងៃទី១ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០១៦ ឧត្តមស្នងការសិទ្ធិមនុស្ស អ.ស.ប បានលើកពីបញ្ហានៃការកើនឡើងដ៏សម្បើមនៃការចាប់ខ្លួនសមាជិកសង្គមស៊ីវិល និងគណបក្សជំទាស់ ហើយរដ្ឋ មួយចំនួនក៏បានលើកពីបញ្ហានេះផងដែរ។ ប្រទេសជប៉ុនបានកត់សម្គាល់នូវ “លំហដែលកាន់តែតូចចង្អៀត ទៅៗសម្រាប់ឲ្យអង្គការសង្គមស៊ីវិល និងគណបក្សជំទាស់ ធ្វើសកម្មភាពរបស់ខ្លួនជាធម្មតា និងស្របតាម ច្បាប់”។ សភាអឺរ៉ុប បានអំពាវនាវ “ឲ្យមានការធានានូវបរិយាកាសការងារដ៏មានសុវត្ថិភាព និងអំណោយផល សម្រាប់អ្នកការពារសិទ្ធិមនុស្ស និងសង្គមស៊ីវិល”។¹⁰

៣. អង្គហេតុ

២០. ពាក្យសម្តីដែលរងការចោទប្រកាន់ ត្រូវបានលើកឡើងនៅថ្ងៃទី១២ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០១៥ ក្នុងអំឡុង សន្និសីទសារព័ត៌មានរបស់អាជ្ញាធរ ដែលបានរៀបចំនៅការិយាល័យរបស់ខ្លួនក្នុងខេត្តសៀមរាប។ លោក នី

^៩ ខូលីន មេន “ក្រុមការងារស្នើឲ្យមានការលើកលែងទោសប្រមូលសមាជិកដើម្បីជួយបុគ្គលិកអាជ្ញាធរចាំនាក់” *ខេមបូឌា ដេលី* ថ្ងៃទី២៥ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ២០១៦ <<https://www.cambodiadaily.com/news/amnesty-mobilizes-for-adhoc-five-112985/>> ចូល អាន ថ្ងៃទី២១ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ២០១៦។

^{១០} អង្គការសហប្រជាជាតិ “អ្នកជំនាញការសិទ្ធិមនុស្ស អ.ស.ប ជំរុញកម្ពុជាឲ្យឈប់វាយប្រហារមកលើសង្គមស៊ីវិល និងអ្នកការពារសិទ្ធិមនុស្ស” ការិយាល័យឧត្តមស្នងការ អង្គការសហប្រជាជាតិ ទទួលបានសិទ្ធិមនុស្ស, ថ្ងៃទី១២ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០១៦, ទីក្រុងហ្សឺណែវ <<http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=19954&LangID=E>> ចូលអាន ថ្ងៃទី១៧ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ២០១៦។

¹⁰ FIDH: ចលនាទូទាំងពិភពលោកសម្រាប់សិទ្ធិមនុស្ស “ក្រុមប្រឹក្សាសិទ្ធិមនុស្ស អ.ស.ប កត់ចំណាំលើស្ថានភាពសិទ្ធិមនុស្សរបស់ប្រទេសកម្ពុ ជា” ថ្ងៃទី៤ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០១៦ <<https://www.fidh.org/en/region/asia/cambodia/un-human-rights-council-puts-cambodia-on-notice>> ចូលអាន ថ្ងៃទី១៧ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ២០១៦។

ចរិយា និង អ្នកស្រី ពួក យ៉ារ៉ាន់ បានថ្លែងថ្កោលទោសចំពោះការចាប់ខ្លួន និងឃុំខ្លួនលើលោក ហ្វឺន សុខ និង លោក វ៉ែន ឡុន ថាជាទង្វើតាមអំពើចិត្ត និងបានអះអាងថាសាលាដំបូងខេត្តសៀមរាបពុំមានឯករាជ្យភាព។ លោក នី ចរិយា បានប្រកាសថាលោកក៏មានគម្រោងដាក់ពាក្យបណ្តឹងទៅកាន់ឧត្តមក្រុមប្រឹក្សានៃអង្គចៅក្រម ដើម្បីឲ្យក្រុមប្រឹក្សានេះចាត់វិធានការវិន័យមកលើព្រះរាជអាជ្ញារង និងចៅក្រមស៊ើបសួរនៃសាលាដំបូងខេត្ត សៀមរាប។

២១. នៅថ្ងៃទី១៥ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០១៥ ការិយាល័យអយ្យការអមសាលាដំបូងខេត្តសៀមរាបបានចេញសេចក្តី ថ្លែងការណ៍ជាសាធារណៈ ដោយចោទលោក នី ចរិយា និងអ្នកស្រី ពួក យ៉ារ៉ាន់ ថា “វាយប្រហារ” មកលើ អយ្យការក្នុងនាមជាស្ថាប័ន និងបុគ្គលដែលជាព្រះរាជអាជ្ញារង ដោយថាបាន “និយាយបំផ្លើស”។¹¹ សេចក្តីថ្លែង ការណ៍នេះបានចោទលោក នី ចរិយា និងអ្នកស្រី ពួក យ៉ារ៉ាន់ ថាបានចែកចាយ “ព័ត៌មានមិនពិត” និង “ព័ត៌មានដែលមានលក្ខណៈជេរប្រមាថ”¹² ហើយប្រកាសថា សេចក្តីអត្ថាធិប្បាយនៅក្នុងអំឡុងពេលនៃការធ្វើ សន្និសីទសារព័ត៌មានគឺមានបំណងដាក់សម្ពាធលើតុលាការ និងជ្រៀតជ្រែកដំណើរការស៊ើបអង្កេតរបស់តុលា ការ។

២២. នៅថ្ងៃទី២០ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០១៥ លោក នី ចរិយា បានដាក់ពាក្យបណ្តឹងដែលបាននិយាយខាងលើ ទៅ ឧត្តមក្រុមប្រឹក្សានៃអង្គចៅក្រម ដើម្បីផ្តើមមានវិធានការវិន័យលើមន្ត្រីតុលាការចំនួន ២ នាក់។ មកទល់ បច្ចុប្បន្ន ឧត្តមក្រុមប្រឹក្សានៃអង្គចៅក្រម ពុំទាន់បានឆ្លើយតបចំពោះពាក្យបណ្តឹងនេះនៅឡើយទេ។

២៣. បន្ទាប់ពីសន្និសីទសារព័ត៌មានលើកទីពីរ នៅថ្ងៃទី២០ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០១៥ នៅឯការិយាល័យកណ្តាល របស់អាជ្ញាធរ នៅរាជធានីភ្នំពេញ សារព័ត៌មានបានធ្វើសេចក្តីវាយការណ៍ថា លោក នី ចរិយា បានលើកឡើង ក្នុងន័យជាទូទៅថាជារឿងត្រឹមត្រូវក្នុងការបង្ហាញពីមន្ទិលសង្ស័យជុំវិញភាពលម្អៀងរបស់តុលាការ ក្នុងករណី ដែលរឿងនោះកើតមានឡើងពិតប្រាកដមែន ហើយក្នុងស្ថានភាពនេះ ភាពលម្អៀងពិតប្រាកដនឹងអាចត្រូវបាន កំណត់តាមផ្លូវច្បាប់ទៅបាន បន្ទាប់ពីមានការដាក់ពាក្យបណ្តឹង។¹³

២៤. នៅថ្ងៃទី២៩ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០១៥ លោក គី វិទ្ធី ចៅក្រមស៊ើបសួរនៃសាលាដំបូងខេត្តសៀមរាប និង លោក សុខ កែវ បណ្ឌិត ព្រះរាជអាជ្ញារងនៃសាលាដំបូងខេត្តសៀមរាប បានដាក់ពាក្យបណ្តឹងមួយចូលទៅព្រះ រាជអាជ្ញារងនៃសាលាដំបូងរាជធានីភ្នំពេញគឺ លោក សៀង សុខ ដោយប្តឹងប្រឆាំងនឹងលោក នី ចរិយា។ បន្ទាប់ មក លោក នី ចរិយា ត្រូវបានកោះហៅដើម្បីចូលបង្ហាញខ្លួននៅចំពោះមុខលោក សៀង សុខ នៅថ្ងៃទី១៣

¹¹ អង្គការឃ្លាំមើលសិទ្ធិមនុស្ស “កម្ពុជា ៖ សូមទម្លាក់ការចោទប្រកាន់ មកលើអ្នកការពារសិទ្ធិមនុស្ស” ថ្ងៃទី២៩ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០១៥ <<https://www.hrw.org/news/2015/07/29/cambodia-drop-prosecution-rights-defender>> ចូលអាន ថ្ងៃទី២១ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ២០១៦។
¹² ដូចខាងលើ
¹³ ដូចខាងលើ

ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០១៥។ ពាក្យបណ្តឹងនេះបានចោទប្រកាន់ថា លោក នី ចរិយា បានប្រព្រឹត្តបទល្មើសចំនួនបីដូចខាងក្រោម ៖

- ក. បទបរិហារកេរ្តិ៍ជាសាធារណៈ (មាត្រា ៣០៥ នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជា)
- ខ. បទប្តឹងបរិហារបង្គាប់កេរ្តិ៍ (មាត្រា ៣១១ នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជា) និង
- គ. បទផ្សព្វផ្សាយនូវការអត្តាធិប្បាយ ដើម្បីធ្វើសម្ពាធលើយុត្តាធិការ (មាត្រា ៥២២ នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជា)

២៥. នៅថ្ងៃទី១៤ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០១៥ អគ្គព្រះរាជអាជ្ញាអមសាលាដំបូងរាជធានីភ្នំពេញ បានចេញលិខិតមួយទៅកាន់ក្រសួងយុត្តិធម៌ បង្គាប់ឲ្យធ្វើការស៊ើបអង្កេតមកលើការចោទប្រកាន់ដែលលោក នី ចរិយា បានលើកឡើង។ ក្នុងលិខិតនេះក៏បានស្នើឲ្យចៅក្រមស៊ើបសួរផ្អាករាល់នីតិវិធីមកលើលោក នី ចរិយា ក្នុងអំឡុងពេលធ្វើការស៊ើបអង្កេតនេះ។ សាលាដំបូងរាជធានីភ្នំពេញមិនបានគោរពតាមសំណើនេះទេ។

២៦. នៅថ្ងៃទី១៨ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០១៥ លោក សៀង សុខ បានបញ្ជូនដីកាសន្និដ្ឋានបញ្ជូនរឿងឲ្យស៊ើបសួរទៅកាន់ចៅក្រមស៊ើបសួរនៃសាលាដំបូងរាជធានីភ្នំពេញ។ ចៅក្រមស៊ើបសួរបានកោះហៅលោក នី ចរិយា ឲ្យបង្ហាញមុខដើម្បីសាកសួរនៅថ្ងៃទី២១ ខែតុលា វេលាម៉ោង ៩ ព្រឹក។ ដីកាកោះហៅនេះពុំបានផ្ញើទៅដល់លោក នី ចរិយា ផ្ទាល់នោះទេ ប៉ុន្តែផ្ញើទៅភរិយារបស់គាត់ដែលអ្នកស្រីកំពុងស្នាក់នៅក្នុងផ្ទះនាពេលនោះ។ ដោយសារតែដីកានេះពុំបានផ្តិតមេដៃ ឬចុះហត្ថលេខាទទួលដោយលោក នី ចរិយា ការបញ្ជូនដីកានេះពុំបានបំពេញលក្ខខណ្ឌដែលតម្រូវដោយក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជានោះទេ ដូច្នេះហើយពុំមានអានុភាពក្នុងការបង្ខំឲ្យលោក នី ចរិយា បង្ហាញខ្លួននោះឡើយ។¹⁴ នៅពេលដែលលោក នី ចរិយា មិនបានចូលបង្ហាញខ្លួនតាមការកោះហៅចៅក្រមស៊ើបសួរ បានប្រាប់សារព័ត៌មាន *ឌី ខែមបូខា ដេលី* ដោយពុំមានមូលដ្ឋានច្បាប់ជាក់ស្តែង ថា លោកនឹងបង្គាប់ឲ្យចាប់ខ្លួនលោក នី ចរិយា។¹⁵

២៧. នៅថ្ងៃទី១៤ ខែមីនា ឆ្នាំ២០១៦ លោក នី ចរិយា ត្រូវបានកោះហៅសារជាថ្មីម្តងទៀត ដើម្បីឲ្យបង្ហាញខ្លួននៅចំពោះមុខចៅក្រមស៊ើបសួរនៃសាលាដំបូងរាជធានីភ្នំពេញ ដើម្បីសាកសួរ។ នៅថ្ងៃទី៦ ខែមេសា ឆ្នាំ

¹⁴ ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា “ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា” ក្រសួងយុត្តិធម៌, ឆ្នាំ២០០៧ <<https://www.oecd.org/site/adboecdanti-corruptioninitiative/46814242.pdf>> ចូលអាន ថ្ងៃទី៣០ ខែមករា ឆ្នាំ២០១៧ (តទៅនឹងហៅថា “ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជា”) មាត្រា ២៣៩។

¹⁵ កាំង សុផា និង ថេយ័ល័រ អូ ខនណែល “អង្គការអន្តរជាតិប្តឹងទោស “ការយាយី” មកលើអ្នកធ្វើការសិទ្ធិមនុស្ស” *ខែមបូខា ដេលី*, ថ្ងៃទី១៤ ខែតុលា ឆ្នាំ២០១៥ <<https://www.cambodiadaily.com/news/international-organization-condemns-harassment-of-rights-worker-97165/>> ចូលអាន ថ្ងៃទី២៧ ខែមករា ឆ្នាំ២០១៧។ សូមអានបន្ថែម មាយ តាក និង ថេយ័ល័រ អូ ខនណែល “បុគ្គលិក អាជ្ញាធរ ខកខានក្នុងការបង្ហាញខ្លួនតាមការកោះហៅ” *ខែមបូខា ដេលី* ថ្ងៃទី២២ ខែតុលា ឆ្នាំ២០១៥ <<https://www.cambodiadaily.com/news/adhoc-rights-worker-fails-to-appear-for-questioning-97878/>> ចូលអាន ថ្ងៃទី២៧ ខែមករា ឆ្នាំ២០១៧។

២០១៦ លោក នី ចរិយា បានចូលជួបផ្ទាល់ជាមួយចៅក្រមស៊ើបសួរ។ ក្រោយមកនៅថ្ងៃទី៣១ ខែឧសភា ឆ្នាំ ២០១៦ ចៅក្រមស៊ើបសួរបានសម្រេចចោទប្រកាន់លោក នី ចរិយា ពីបទល្មើសទាំង ៣ ដែលបានរៀបរាប់ដូច ខាងដើម។ បើទោះបីជា អ្នកស្រី ពួក យ៉ារ៉ាន់ មានឈ្មោះក្នុងសេចក្តីថ្លែងការណ៍ជាសាធារណៈរបស់ព្រះរាជ អាជ្ញារង និងចៅក្រមស៊ើបសួរនៃសាលាដំបូងខេត្តសៀមរាប ចុះថ្ងៃទី១៥ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០១៥ យ៉ាងណាក្តី អ្នក ស្រីពុំបានរងការចោទប្រកាន់ពីបទល្មើសណាមួយនោះទេ ប៉ុន្តែផ្ទុយទៅវិញគណៈមេធាវីនៃព្រះរាជាណាចក្រ កម្ពុជា បានសាកសួរអ្នកស្រីក្នុងនាមជាមេធាវីតប៉ុណ្ណោះ។

២៨. សវនាការជំនុំជម្រះលើលោក នី ចរិយា បានចាប់ផ្តើមធ្វើនៅថ្ងៃទី១៨ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០១៦។ បន្ទាប់ពីសវ នាការចាប់ផ្តើមបាន ២០ នាទី មេធាវីរបស់លោក នី ចរិយា បានប្រកាសពីសេចក្តីសន្និដ្ឋាននៃពាក្យបណ្តឹង ដែលបានដាក់ទៅសាលាឧទ្ធរណ៍ ស្នើសុំឲ្យមានការផ្លាស់ប្តូរចៅក្រមជំនុំជម្រះ ដោយលើកឡើងថានីតិវិធីមាន ចរិតលក្ខណៈលម្អៀង។ ចៅក្រមជំនុំជម្រះក៏បានផ្អាកសវនាការដើម្បីរង់ចាំសេចក្តីសម្រេចពីសាលាឧទ្ធរណ៍។ នៅថ្ងៃទី១៦ ខែសីហា ឆ្នាំ២០១៦ សាលាឧទ្ធរណ៍បានច្រានចោលសំណើសុំប្តូរចៅក្រមជំនុំជម្រះ។

២៩. នៅថ្ងៃទី២២ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ២០១៦ លោក នី ចរិយា ត្រូវបានតុលាការរកឃើញថាមានពិរុទ្ធភាពពីបទល្មើស ទាំង ៣ នេះ និងត្រូវបានផ្តន្ទាទោសឲ្យជាប់ពន្ធនាគាររយៈពេល ៦ ខែ និងពិន័យជាប្រាក់ចំនួន ៦ លានរៀល។ លោកបានដាក់ពាក្យបណ្តឹងទៅសាលាឧទ្ធរណ៍ដើម្បីជំទាស់នឹងសាលក្រមបែបនេះ។

៣០. នៅថ្ងៃទី៦ ខែធ្នូ ឆ្នាំ២០១៦ សាលាឧទ្ធរណ៍បានបើកសវនាការលើបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍របស់លោក នី ចរិយា។ នៅថ្ងៃទី១៤ ខែធ្នូ ឆ្នាំ២០១៦ សាលាឧទ្ធរណ៍សម្រេចតម្កល់សាលក្រមផ្តន្ទាទោសលោកពីបទល្មើសទាំង ៣ នៅក្នុងសវនាការដ៏ខ្លី ដែលបានបិទបញ្ចប់មុនពេលលោក នី ចរិយា មកដល់តុលាការទៅទៀត។ នៅថ្ងៃទី២៣ ខែធ្នូ ឆ្នាំ២០១៦ សាលាឧទ្ធរណ៍បានផ្តល់សម្ពាងហេតុតាមផ្លូវច្បាប់ជុំវិញសាលដីការរបស់ខ្លួន ដែលតម្កល់សាល ក្រមរបស់សាលាដំបូងរាជធានីភ្នំពេញ។

៣១. នៅថ្ងៃទី៩ ខែមករា ឆ្នាំ២០១៧ ក្រុមមេធាវីតំណាងផ្នែកច្បាប់របស់ លោក នី ចរិយា បានដាក់ពាក្យ បណ្តឹងសារទុក្ខទៅកាន់តុលាការកំពូល ដើម្បីជំទាស់នឹងសេចក្តីសម្រេចរបស់សាលាដំបូងរាជធានីភ្នំពេញ និង សាលាឧទ្ធរណ៍។

៤. ច្បាប់សិទ្ធិមនុស្សដែលអាចអនុវត្តបាន

៣២. យោងតាមមាត្រា ៣១ នៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា (“រដ្ឋធម្មនុញ្ញ”) កាតព្វកិច្ចសិទ្ធិមនុស្សជា អន្តរជាតិរបស់កម្ពុជា គឺអាចអនុវត្តដោយផ្ទាល់នៅក្នុងច្បាប់ជាតិ។¹⁶ សេចក្តីសម្រេចរបស់ក្រុមប្រឹក្សាធម្មនុញ្ញនៃ ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ចុះ ថ្ងៃទី១០ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០០៧ បានបញ្ជាក់ពីការទទួលស្គាល់ថាច្បាប់អន្តរជាតិ ទាំងឡាយណាដែលកម្ពុជាទទួលស្គាល់ គឺអាចយកមកអនុវត្តបានដោយផ្ទាល់ដូចជាផ្នែកមួយនៃច្បាប់ជាតិ ដែរ។¹⁷

សេរីភាពក្នុងការបញ្ចេញមតិ

៣៣. សេចក្តីសម្រេចមួយក្នុងចំណោមសេចក្តីសម្រេចដំបូងជាច្រើនរបស់មហាសន្និបាត អ.ស.ប ដែលត្រូវបាន អនុម័តក្នុងសម័យប្រជុំលើកដំបូងរបស់ខ្លួនក្នុងឆ្នាំ១៩៤៦ បានប្រកាសថាសេរីភាពខាងព័ត៌មាន ដែលរួម បញ្ចូលទាំងសេរីភាពក្នុងការផ្សព្វផ្សាយ និងទទួលព័ត៌មាន “គឺជាសិទ្ធិមនុស្សមូលដ្ឋាន និងសសរស្តម្ភនៃសេរី ភាពទាំងឡាយដែលអង្គការសហប្រជាជាតិធានាការពារ”។¹⁸

៣៤. កាលពីថ្ងៃទី១០ ខែធ្នូ ឆ្នាំ១៩៤៨ មហាសន្និបាតអង្គការសហប្រជាជាតិ បានអនុម័តសេចក្តីប្រកាសជា សកលស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស (ស.ប.ស.ស) ដែលមានចែងនៅក្នុងមាត្រា ១៩ ថា ៖

មនុស្សគ្រប់រូប មានសិទ្ធិសេរីភាពក្នុងការមានមតិ និងការសម្តែងមតិ។ សិទ្ធិនេះ រាប់បញ្ចូលទាំងសេរី ភាពក្នុងការប្រកាន់មតិ ដោយគ្មានការជ្រៀតជ្រែក និងសេរីភាពក្នុងការស្វែងរក ការទទួល និងការផ្សព្វ ផ្សាយព័ត៌មាន និងគំនិតនានាដោយគ្មានព្រំដែន ទោះតាមរយៈមធ្យោបាយសម្តែងមតិណាមួយក៏ ដោយ។

៣៥. ក.អ.ស.ព.ន ធានានូវសេរីភាពនៃគំនិត ការបញ្ចេញមតិ និងការទទួលបានព័ត៌មាន និងតម្រូវឱ្យកម្ពុជា ត្រូវតែគោរព និងធានាថាគ្រប់បុគ្គលទាំងអស់ដែលនៅក្រោមយុត្តាធិការរបស់ខ្លួន នឹងទទួលបានសិទ្ធិទាំងនេះ គ្រប់ៗគ្នា។ មាត្រា ១៩ នៃ ក.អ.ស.ព.ន ចែងថា ៖

¹⁶ ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា, “រដ្ឋធម្មនុញ្ញនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា” រដ្ឋសភា, អនុម័ត ថ្ងៃទី២១ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ១៩៩៣ ក្នុងកិច្ចប្រជុំរួមលើកទី ២, ភ្នំពេញ <http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/kh/kh009en.pdf> ចូលអានថ្ងៃទី៣០ ខែមករា ឆ្នាំ២០១៧, មាត្រា ៣១ (តទៅនឹង ហៅថា “រដ្ឋធម្មនុញ្ញកម្ពុជា”)។
¹⁷ ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា “ក្រុមប្រឹក្សាធម្មនុញ្ញ” ក្រុមប្រឹក្សាធម្មនុញ្ញ, ថ្ងៃទី១០ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០០៧ សេចក្តីសម្រេចលេខ ០៩២ /០០៣/២០០៧ CC.D <<http://www.ccc.gov.kh/english/decision/2007/dec%2092.pdf>> ចូលអាន ថ្ងៃទី១៨ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០១៦
¹⁸ អង្គការសហប្រជាជាតិ “អំពាវនាវឱ្យមានសន្និសីទអន្តរជាតិ ស្តីពីសេរីភាពទទួលព័ត៌មាន” មហាសន្និបាត អង្គការសហប្រជាជាតិ សេចក្តី សម្រេច លេខ 59(I) ថ្ងៃទី១៤ ខែធ្នូ ឆ្នាំ១៩៤៦ <<https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NRO/033/10/IMG/NR003310.pdf?OpenElement>> ចូលអាន ថ្ងៃទី៣០ ខែមករា ឆ្នាំ២០១៧។

១. ជនគ្រប់រូប មានសិទ្ធិប្រកាន់យកមតិយោបល់ ដោយគ្មានការជ្រៀតជ្រែក។

២. ជនគ្រប់រូប មានសិទ្ធិសេរីភាពក្នុងការបញ្ចេញមតិ។ សិទ្ធិនេះ ត្រូវរាប់បញ្ចូលទាំងសេរីភាពស្រាវជ្រាវ ព័ត៌មាន ទទួល និងផ្សព្វផ្សាយព័ត៌មាន និងគំនិតសព្វបែបយ៉ាង ដោយមិនគិតពីព្រំដែន ដោយផ្ទាល់ មាត់ សរសេរ ឬបោះពុម្ព តាមទម្រង់សិល្បៈក្តី ឬក៏ដោយមធ្យោបាយផ្សព្វផ្សាយដទៃទៀតក្តី តាមការ ជ្រើសរើសរបស់ខ្លួន។

៣៦. គណៈកម្មាធិការបានគូសបញ្ជាក់នៅក្នុងសេចក្តីពន្យល់ទូទៅ លេខ ៣៤ ជាឯកសារដែលបញ្ជាក់ពីការ ពន្យល់ដែលមានលក្ខណៈបង្កាប់អំពីអត្ថន័យពេញលេញនៃកាតព្វកិច្ចរបស់រដ្ឋ ក្នុងមាត្រា ១៩ នៃ ក.អ.ស.ព.ន ដែលមាត្រា ១៩ នេះ “រាប់ទាំងការសម្តែង និងការទទួលយកនូវការប្រាស្រ័យទាក់ទងតាមគ្រប់រូបភាពនៃគំនិត និងយោបល់ដែលអាចបញ្ជូនបន្តទៅអ្នកដទៃទៀត..” រួមទាំង “ការពិភាក្សាស្តីពីបញ្ហាសិទ្ធិមនុស្ស” ជាដើម។¹⁹

៣៧. ក្នុងនាមជាអង្គការនៃ ក.អ.ស.ព.ន កម្ពុជាមានកាតព្វកិច្ចតាមច្បាប់អន្តរជាតិ ដើម្បីធានាថាប្រជាពលរដ្ឋ ទាំងអស់នៅកម្ពុជា ទទួលបានសិទ្ធិដែលត្រូវបានការពារដោយសន្ធិសញ្ញានានា រួមមាន សេរីភាពបញ្ចេញមតិ ផងដែរ។ មាត្រា ២ ចែងថា ៖

១. រដ្ឋភាគីនៃកតិកាសញ្ញានេះ សន្យាគោរព និងធានាជូនបុគ្គលគ្រប់រូបដែលរស់នៅលើទឹកដី និងស្ថិត ក្រោមដែនសមត្ថកិច្ចរបស់ខ្លួន នូវសិទ្ធិដែលទទួលស្គាល់ដោយកតិកាសញ្ញានេះ ដោយគ្មានការបែង ចែកណាមួយ មានជាអាទិ៍ ពូជសាសន៍ ពណ៌សម្បុរ ភេទ ភាសា សាសនា មតិសយោបាយ ឬមតិផ្សេង ៗទៀត ដើមកំណើតជាតិ ឬសង្គម ទ្រព្យសម្បត្តិ កំណើត ឬស្ថានភាពដទៃៗទៀតឡើយ។

២. បើមិនទាន់មានចែងក្នុងច្បាប់ដែលមានស្រាប់ ឬក្នុងវិធានការដទៃទៀតទេ រដ្ឋភាគីនៃកតិកាសញ្ញា នេះ សន្យាចាត់វិធានការចាំបាច់ ស្របតាមនីតិវិធីនៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញរបស់ខ្លួន និងស្របតាមបទប្បញ្ញត្តិទាំង ឡាយនៃកតិកាសញ្ញានេះ ដោយសម្រួលដល់ការអនុម័តវិធានការច្បាប់ ឬវិធានការផ្សេងទៀតដែល ចាំបាច់ ដើម្បីធ្វើឲ្យសម្រេចបាននូវសិទ្ធិទាំងឡាយ ដែលទទួលស្គាល់ដោយកតិកាសញ្ញានេះ។

៣៨. ថ្វីបើក្នុងកាលៈទេសៈជាក់លាក់មួយចំនួន រដ្ឋអាចរឹតត្បិតសេរីភាពក្នុងការបញ្ចេញមតិខ្លះ ការរឹតត្បិតនោះ ត្រូវតែមានការដាក់កំហិតជាក់លាក់ដោយអនុលោមតាម ក.អ.ស.ព.ន។ មាត្រា ១៩(៣) ក្នុងន័យនេះចែង ថា ៖

¹⁹ សេចក្តីពន្យល់ទូទៅលេខ ៣៤ កថាខ័ណ្ឌ ១១។

ការប្រើប្រាស់សិទ្ធិដែលចែងក្នុងកថាខណ្ឌ ២ នៃមាត្រានេះ តម្រូវឲ្យមានករណីយកិច្ច និងការទទួលខុសត្រូវពិសេស។ ដូច្នេះ ការប្រើប្រាស់សិទ្ធិនេះ អាចមានការរឹតត្បិតមួយចំនួន ដែលត្រូវកំណត់ដាច់ខាតដោយច្បាប់ និងដែលចាំបាច់ដើម្បី ៖

- (ក) គោរពសិទ្ធិ និងកិត្តិសព្ទរបស់អ្នកដទៃ
- (ខ) ការពារសន្តិសុខជាតិ សណ្តាប់ធ្នាប់សាធារណៈ ឬសុខភាព ឬសីលធម៌សាធារណៈ ។

៣៩. យោងតាមការប្រើប្រាស់ពាក្យពេចន៍នៃមាត្រា ១៩ បញ្ជាក់ច្បាស់ថា ដើម្បីឲ្យការរឹតត្បិតនេះស្របច្បាប់រាល់វិធានការ ឬសកម្មភាពដែលរឹតបន្តឹង ឬដាក់កំហិតលើការប្រើប្រាស់សិទ្ធិខាងការបញ្ចេញមតិ (រួមមានទោសព្រហ្មទណ្ឌ) ត្រូវតែបំពេញតាមគោលការណ៍ទូទៅនៃច្បាប់^{២០} និងអនុលោមតាមលក្ខខណ្ឌនៃភាពចាំបាច់និងសមាមាត្រ។

៤០. គណៈកម្មាធិការ បានបញ្ជាក់ច្បាស់ពីភាពជាប់ពាក់ព័ន្ធដ៏ត្រឹមត្រូវនៃមាត្រា ១៩(៣) ដោយពន្យល់ថា រាល់ការដាក់កំហិតលើសេរីភាពបញ្ចេញមតិត្រូវពិនិត្យយ៉ាងហ្មត់ចត់លើចំណុច ៣ គឺ ៖^{២១}

- ក) ការដាក់កំហិតដែលធ្វើឡើងត្រូវតែមាន ច្បាប់ដែលចែងឲ្យច្បាស់លាស់ និងផ្សព្វផ្សាយជាសាធារណៈ។^{២២} ជាពិសេសច្បាប់នេះ “ត្រូវតែបង្កើតឡើង ដោយមានលក្ខខណ្ឌយ៉ាងដាក់លាក់គ្រប់គ្រាន់ដើម្បីអនុញ្ញាតឲ្យបុគ្គលអាចគ្រប់គ្រងទង្វើរបស់ខ្លួនបាន” (គូសបញ្ជាក់បន្ថែម)^{២៣}និង
- ខ) ការដាក់កំហិត ត្រូវបង្ហាញឲ្យឃើញពីភាពចាំបាច់ និងស្របច្បាប់ ដើម្បីការពារសិទ្ធិ ឬកេរ្តិ៍ឈ្មោះអ្នកដទៃ សន្តិសុខជាតិ ឬសណ្តាប់ធ្នាប់សាធារណៈ ឬ សុខភាពសាធារណៈ និងក្រមសីលធម៌ (គូសបញ្ជាក់បន្ថែម)^{២៤} និង
- គ) ការដាក់កំហិត ត្រូវបង្ហាញឲ្យឃើញថាការរឹតត្បិតនេះ ជាមធ្យោបាយដែលមានការរឹតត្បិតតិចតួចបំផុត និងសមាមាត្រ ក្នុងការសម្រេចបាននូវគោលបំណងស្របច្បាប់ ដូចបានចែងក្នុងមាត្រា ១៩(៣) (គូសបញ្ជាក់បន្ថែម)។^{២៥}

^{២០} សូមអានខាងក្រោម កថាខណ្ឌ 51(a) (សម្រាប់សេចក្តីពន្យល់ស្តីពីគោលការណ៍នីត្យានុកូលភាពទូទៅ។
^{២១} [សេចក្តីពន្យល់ទូទៅលេខ ៣៤](#) កថាខណ្ឌ ៣០-៣៦។
^{២២} ក្រុមប្រឹក្សាសិទ្ធិមនុស្ស “របាយការណ៍អ្នករាយការណ៍ពិសេស ស្តីពីការលើកកម្ពស់ និងការពារសិទ្ធិសេរីភាពនៃគំនិត និងការបញ្ចេញមតិ ព្រៃង ឡារូ”, ក្រុមប្រឹក្សាសិទ្ធិមនុស្សអង្គការសហប្រជាជាតិ, កិច្ចប្រជុំលើកទី ២០ ថ្ងៃទី៤ ខែមិថុនា ឆ្នាំ២០១២ ឯកសារ អ.ស.ប A/HRC/20/17 <http://www.refworld.org/docid/5008134b2.html> ចូលអាន ថ្ងៃទី៣០ ខែមករា ឆ្នាំ២០១៧, កថាខណ្ឌ ៦៤។
^{២៣} សេចក្តីពន្យល់ទូទៅលេខ ៣៤ កថាខណ្ឌ ២៥។
^{២៤} របាយការណ៍អ្នករាយការណ៍ពិសេស ស្តីពីការលើកកម្ពស់ និងការពារសិទ្ធិសេរីភាពនៃគំនិត និងការបញ្ចេញមតិ កំណត់សម្គាល់ លេខ ២២ កថាខណ្ឌ ៨១។
^{២៥} ដូចខាងលើ កថាខណ្ឌ ៨១។

៤១. ការដាក់កំហិតសេរីភាពបញ្ចេញមតិដូចមានចែងក្នុងមាត្រា ១៩(៣) (“ដើម្បីគោរពសិទ្ធិ និងកេរ្តិ៍ឈ្មោះ អ្នកដទៃ”) អាចនឹងត្រូវបានប្រើប្រាស់ជាអំណះអំណាងក្នុងការប្រើច្បាប់ ឬវិធានការដទៃទៀតសម្រាប់បទ បរិហារកេរ្តិ៍។ ប៉ុន្តែ វិធានការទាំងនេះ គួរតែត្រូវបានពិនិត្យឲ្យហ្មត់ចត់ធៀបនឹងចំណុចទាំង ៣ ដែលកំណត់ ដោយគណៈកម្មាធិការ ដូចដែលបានកត់សម្គាល់ក្នុងកថាខ័ណ្ឌទី ៤០ ខាងលើ។

៤២. គណៈកម្មាធិការបានបញ្ជាក់បន្ថែម ក្នុងឆ្នាំ២០០៥ ថាការដាក់ទោសបែបព្រហ្មទណ្ឌ គឺមិនសមមាត្រក្នុង រឿងក្តីបទបរិហារកេរ្តិ៍នោះទេ ដោយបញ្ជាក់ថា ៖ “ការដាក់ទោសបែបព្រហ្មទណ្ឌជាជាងការពិន័យរដ្ឋប្បវេណី... ជាវិធានការដែលវិសមមាត្រនៅក្នុងការការពារកេរ្តិ៍ឈ្មោះអ្នកដទៃ។”²⁶ ក្នុងសេចក្តីពន្យល់ទូទៅ លេខ៣៤ របស់ គណៈកម្មាធិការ អំពាវនាវឲ្យរដ្ឋភាគីដកបទបរិហារកេរ្តិ៍ចេញពីរឿងព្រហ្មទណ្ឌ និងបញ្ជាក់ថា “ទោសពន្ធនាគារ មិនមែនជាការពិន័យដែលមានលក្ខណៈសមមាត្រ” សម្រាប់បទបរិហារកេរ្តិ៍ឡើយ។²⁷

៤៣. អ្នករាយការណ៍ពិសេសរបស់ អ.ស.ប ស្តីពីសេរីភាពនៃគំនិត និងការបញ្ចេញមតិ (“អ្នករាយការណ៍ ពិសេស”)²⁸ បានបង្ហាញពីក្តីព្រួយបារម្ភថា បទបរិហារកេរ្តិ៍ដែលចាត់ជាជំនឿព្រហ្មទណ្ឌអាចនឹងត្រូវប្រើប្រាស់ ដែលអាចបំពានដល់សិទ្ធិមនុស្ស ជាពិសេស នៅពេលដែលមានបញ្ហាពាក់ព័ន្ធនឹងផលប្រយោជន៍សាធារណៈ។ អ្នករាយការណ៍ពិសេស បានសរសេរនៅឆ្នាំ១៩៩៩ ថា ៖ “ការដាក់ទោសទណ្ឌលើបទបរិហារកេរ្តិ៍មិនគួរមាន ស្ថានភាពធ្ងន់ធ្ងរនោះទេ ដោយសារតែវាអាចនឹងជះផលអាក្រក់យូរអង្វែងមកលើសេរីភាពនៃគំនិត និងការ បញ្ចេញមតិ និងសិទ្ធិស្វែងរក ទទួល និងផ្សព្វផ្សាយព័ត៌មាន ហើយរដ្ឋាភិបាលមិនគួរអនុវត្ត ទោសបែបព្រហ្ម ទណ្ឌ មកលើបទល្មើសនេះទេ ជាពិសេសការដាក់ពន្ធនាគារ” (គូសបញ្ជាក់បន្ថែម)។²⁹

៤៤. ក្នុងរបាយការណ៍ឆ្នាំ ២០១៦ របស់អ្នករាយការណ៍ពិសេស ស្តីពីសេរីភាពនៃគំនិត និងការបញ្ចេញមតិ បានកត់សម្គាល់ក្រុមព្រហ្មទណ្ឌ ដែលហាមឃាត់ការរិះគន់ចំពោះមន្ត្រីរាជការសាធារណៈ ដោយបានបញ្ជាក់ថា “ការដាក់ទោសលើការរិះគន់ទៅលើរដ្ឋាភិបាល ឬមន្ត្រីរាជការ គឺជាការរឹតត្បិតមួយប្រភេទ ដែលប៉ះពាល់ដោយ

²⁶ គណៈកម្មាធិការសិទ្ធិមនុស្ស, “*Rafael Marques de Morais v. Angola*”, ពាក្យបណ្តឹង លេខ 1128/2002, ឯកសារ អ.ស.ប CCPR/C/83/D/1128/2002 (2005) គណៈកម្មាធិការសិទ្ធិមនុស្សអង្គការសហប្រជាជាតិ, <<https://www1.umn.edu/humanrts/undocs/1128-2002.html>> ចូលអាន ថ្ងៃទី៣០ ខែមករា ឆ្នាំ២០១៧, កថាខ័ណ្ឌ ៣.៩ និង ៦.៨

²⁷ សេចក្តីពន្យល់ទូទៅ លេខ ៣៤ កថាខ័ណ្ឌ ៤៧។

²⁸ ក្រុមប្រឹក្សាសិទ្ធិមនុស្ស “របាយការណ៍អ្នករាយការណ៍ពិសេស ស្តីពីការលើកកម្ពស់ និងការពារសិទ្ធិសេរីភាពនៃគំនិត និងការបញ្ចេញមតិ ព្រៃង ឡារូ”, ក្រុមប្រឹក្សាសិទ្ធិមនុស្សអង្គការសហប្រជាជាតិ, កិច្ចប្រជុំលើកទី ២០ ថ្ងៃទី៤ ខែមិថុនា ឆ្នាំ២០១២ ឯកសារ អ.ស.ប A/HRC/20/17 <<http://www.refworld.org/docid/5008134b2.html>> ចូលអាន ថ្ងៃទី៣០ ខែមករា ឆ្នាំ២០១៧, កថាខ័ណ្ឌ ៦៤។

²⁹ គណៈកម្មាធិការសិទ្ធិមនុស្ស “របាយការណ៍អ្នករាយការណ៍ពិសេស ស្តីពីការលើកកម្ពស់ និងការពារសិទ្ធិសេរីភាពនៃគំនិត និងការបញ្ចេញមតិ, លោក អាឌីប ហ៊ូស៊ីន” ក្រុមប្រឹក្សាសង្គម និងសេដ្ឋកិច្ច អង្គការសហប្រជាជាតិ, កិច្ចប្រជុំលើកទី ៥៥, ថ្ងៃទី២៩ ខែមករា ឆ្នាំ១៩៩៩ ឯកសារ អ. ស.ប E/CN.4/1999/64, <<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G99/107/66/PDF/G9910766.pdf?OpenElement>> ចូលអាន ថ្ងៃទី៣០ ខែមករា ឆ្នាំ២០១៧, កថាខ័ណ្ឌ ២៨(៨)។

ផ្ទាល់ចំពោះការចូលរួម និងការដៃគូពិភាក្សាជាសាធារណៈ និងផ្ទុយទៅនឹងកម្មវត្ថុ និងគោលបំណងនៃ ក.អ.ស.ព.ន និងសេចក្តីពន្យល់បន្ថែមនៃមាត្រា ១៩។³⁰ អ្នករាយការណ៍ពិសេស កត់សម្គាល់ថាសិទ្ធិសេរីភាព នៃការបញ្ចេញមតិ រួមបញ្ចូលទាំងការការពារជាពិសេសលើសិទ្ធិក្នុងការរិះគន់មន្ត្រីរាជការសាធារណៈដែល “អនុញ្ញាតឲ្យមានការដៃគូពិភាក្សាជាសាធារណៈ ធានាគណនេយ្យភាព និងការចូលរួមពីសំណាក់បុគ្គលនានា ក្នុងអភិបាលកិច្ចថ្នាក់ជាតិដោយផ្ទាល់”។³¹ ដូច្នេះ ការដាក់ទោសព្រហ្មទណ្ឌ ចំពោះការរិះគន់លើមន្ត្រីរាជការសា ធារណៈផ្ទុយនឹងបទដ្ឋានអន្តរជាតិដែលចងកាតព្វកិច្ច ដែលជាមូលដ្ឋានគ្រឹះនៃកម្មវត្ថុ និងគោលបំណងរបស់ ក.អ.ស.ព.ន។ អ្នករាយការណ៍ពិសេស បកស្រាយថាពាក្យ “មន្ត្រីរាជការសាធារណៈ” ក៏ត្រូវបញ្ចូលទាំង សមាជិកនៃស្ថាប័នតុលាការផងដែរ។³² ក្នុងគោលការណ៍ “ត្រូវគោរពតាមកាតព្វកិច្ចដែលបានព្រមព្រៀង” (pacta sunt servanda) កម្ពុជាមានកាតព្វកិច្ចក្នុងការអនុវត្តបទប្បញ្ញត្តិនៃ ក.អ.ស.ព.ន ដោយស្មោះត្រង់ ហើយពាក្យ “ដោយស្មោះត្រង់” ត្រូវបានយល់ថារួមបញ្ចូលទាំងការគោរពតាមកម្មវត្ថុ និងគោលបំណងនៃសន្ធិ សញ្ញាដែលរដ្ឋជាកាតិផងដែរ។³³

៤៥. សិទ្ធិសេរីភាពក្នុងការបញ្ចេញមតិនេះក៏ត្រូវបានធានាយ៉ាងច្បាស់ដោយមាត្រា ៤១ នៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញ ៖

ប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរមានសេរីភាពខាងការបញ្ចេញមតិ សេរីភាពខាងសារព័ត៌មាន សេរីភាពខាងការបោះ ពុម្ពផ្សាយ សេរីភាពខាងការប្រជុំ។ ជនណាក៏ដោយមិនអាចឆ្លៀតប្រើសិទ្ធិនេះ ដោយរំលោភនាំឲ្យប៉ះ ពាល់ដល់ កិត្តិយសរបស់អ្នកដទៃ ដល់ទំនៀមទម្លាប់ល្អរបស់សង្គម ដល់សណ្តាប់សាធារណៈ និងដល់ សន្តិសុខជាតិនេះបានឡើយ។

កាតព្វកិច្ចការពារអ្នកការពារសិទ្ធិមនុស្ស

៤៦. អ្នកការពារសិទ្ធិមនុស្សក៏ដូចជាមនុស្សទូទៅ ពួកគេមានសិទ្ធិទទួលបានការការពារយ៉ាងពេញលេញ ពី ក.អ.ស.ព.ន និងលិខិតុបករណ៍សិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិដទៃទៀត។ ចំណុចសំខាន់បំផុតនៃការការពារអ្នកការពារ សិទ្ធិមនុស្ស គឺការធានាសិទ្ធិឯកជន (មាត្រា ១៧) សេរីភាពនៃគំនិត និងការបញ្ចេញមតិ រួមទាំងសិទ្ធិក្នុងការ ស្វែងរក ទទួលបាន និងផ្សព្វផ្សាយព័ត៌មានដល់អ្នកដទៃ (មាត្រា ១៩) សេរីភាពក្នុងការជួបប្រជុំដោយសន្តិវិធី

³⁰ អង្គការសហប្រជាជាតិ, “របាយការណ៍អ្នករាយការណ៍ពិសេស ស្តីពីការលើកកម្ពស់ និងការពារសិទ្ធិសេរីភាពនៃគំនិត និងការបញ្ចេញមតិ”, មហាសន្និបាតអង្គការសហប្រជាជាតិ កិច្ចប្រជុំលើកទី ៧១ ថ្ងៃទី៦ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ២០១៦, ឯកសារ អ.ស.ប A/71/373, <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/71/373> ចូលអាន ថ្ងៃទី៣០ ខែមករា ឆ្នាំ២០១៧, កថាខ័ណ្ឌ ២៩

³¹ ដូចខាងលើ កថាខ័ណ្ឌ ២៩។

³² ដូចខាងលើ កថាខ័ណ្ឌ ៣០។

³³ គម្រោង *Gabčíkovo-Nagymaros*, រវាងប្រទេសហុងគ្រី និងស្លូវ៉ាគី, សាលដីការបស់តុលាការយុត្តិធម៌អន្តរជាតិ, លេខ ៩២ ឆ្នាំ១៩៩៧ <<http://www.icj-cij.org/docket/files/92/7375.pdf>> ចូលអានថ្ងៃទី៣០ ខែមករា ឆ្នាំ២០១៧ កថាខ័ណ្ឌទី១៤២

(មាត្រា ២១) សេរីភាពបង្កើតសមាគម (មាត្រា ២២) សិទ្ធិចូលរួមក្នុងកិច្ចការសាធារណៈ (មាត្រា ២៥) និងសិទ្ធិទទួលបានការការពារដោយមិនមានការរើសអើង និងទទួលបានការការពារស្មើភាពគ្នាចំពោះមុខច្បាប់ (មាត្រា ២៦)។

៤៧. ដើម្បីអាចការពារសិទ្ធិទាំងនេះ និងសិទ្ធិផ្សេងទៀតឲ្យបានប្រសើរឡើង ដោយសារតែសិទ្ធិទាំងនេះមានទំនាក់ទំនងជិតស្និទ្ធជាមួយការងាររបស់អ្នកការពារសិទ្ធិមនុស្ស រដ្ឋជាច្រើនបានអនុម័តលិខិតុបករណ៍សិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិមួយចំនួន ដើម្បីទទួលស្គាល់តួនាទីពិសេសរបស់អ្នកការពារសិទ្ធិមនុស្សក្នុងការលើកកម្ពស់ការការពារ និងអនុវត្តសិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិ។

៤៨. ជាពិសេស ក្នុងសេចក្តីប្រកាសរបស់ អ.ស.ប ស្តីពីសិទ្ធិ និងទំនួលខុសត្រូវរបស់បុគ្គល ក្រុម និងអង្គការក្នុងសង្គមដើម្បីលើកកម្ពស់ និងការពារសិទ្ធិមនុស្ស និងសេរីភាពមូលដ្ឋានដែលត្រូវបានទទួលស្គាល់ជាសកល (“សេចក្តីប្រកាសស្តីពីអ្នកការពារសិទ្ធិមនុស្ស”) ³⁴ បានបញ្ជាក់បន្ថែមពីសិទ្ធិបុគ្គល និងក្រុម ក្នុងការចូលរួមដើម្បីអប់រំអំពីបញ្ហាសិទ្ធិមនុស្ស និងការតស៊ូមតិ ព្រមទាំងកាតព្វកិច្ចរបស់រដ្ឋដើម្បីធានាការការពារសិទ្ធិអ្នកការពារសិទ្ធិមនុស្ស។ សេចក្តីប្រកាសស្តីពីអ្នកការពារសិទ្ធិមនុស្ស ចែងពីបទដ្ឋានផ្សេងៗដែលមានចែងក្នុងច្បាប់អន្តរជាតិដែលចងកាតព្វកិច្ច រួមទាំង ក.អ.ស.ព.ន និង ស.ប.ស.ស និងធម្មនុញ្ញនៃអង្គការសហប្រជាជាតិ។ សេចក្តីប្រកាសស្តីពីអ្នកការពារសិទ្ធិមនុស្ស ត្រូវបានអនុម័តជាឯកច្ឆន្ទនៅឆ្នាំ១៩៩៩ ដោយមហាសន្និបាត ដែលបានបង្ហាញពីការប្តេជ្ញាចិត្តជាមួយរបស់សមាជិក អ.ស.ប ទាំងអស់ ពាក់ព័ន្ធនឹងការអនុវត្តតាមសេចក្តីប្រកាសនេះ។ សេចក្តីប្រកាសនេះបានចែងចំណុចសំខាន់មួយចំនួនដូចខាងក្រោម ៖

ជនគ្រប់រូបមានសិទ្ធិ ជាលក្ខណៈបុគ្គល និងជាលក្ខណៈសមាគមជាមួយអ្នកដទៃ ដើម្បីលើកកម្ពស់ និងស្វែងរកឲ្យមានការការពារ និងការទទួលស្គាល់សិទ្ធិមនុស្ស និងសេរីភាពជាមូលដ្ឋាន នៅថ្នាក់ជាតិ និងអន្តរជាតិ។ (មាត្រា ១ គូសបញ្ជាក់បន្ថែម)

[..]

រដ្ឋត្រូវចាត់វិធានការចាំបាច់ ដើម្បីធានាការការពារ ដោយអាជ្ញាធរមានសមត្ថកិច្ច សម្រាប់ជនគ្រប់រូប ជាលក្ខណៈបុគ្គល និងជាលក្ខណៈសមាគមជាមួយអ្នកដទៃ ដើម្បីទប់ស្កាត់រាល់អំពើហិង្សា ការគំរាម កំហែង ការគុំគួន ការរើសអើងមិនត្រឹមត្រូវក្នុងស្ថានភាពជាក់ស្តែង ឬក្នុងន័យច្បាប់ ឬការដាក់សម្ពាធន

³⁴ អង្គការសហប្រជាជាតិ, “សេចក្តីប្រកាសស្តីពីសិទ្ធិ និងការទទួលខុសត្រូវរបស់បុគ្គល ក្រុម និងស្ថាប័ននានារបស់សង្គមក្នុងការលើកកម្ពស់ និងការពារសិទ្ធិមនុស្ស និងសេរីភាពមូលដ្ឋានដែលទទួលស្គាល់ជាអន្តរជាតិ” មហាសន្និបាត អង្គការសហប្រជាជាតិ, សេចក្តីសម្រេចលេខ ៥៤/១៤៤, កិច្ចប្រជុំលើកទី ៥៣, ថ្ងៃទី៨ ខែមីនា ឆ្នាំ១៩៩៩, ឯកសារ អ.ស.ប A/RES/៥៣/១៤៤, <<http://www.refworld.org/docid/3b00f54c14.html>> ចូលអាន ថ្ងៃទី៣០ ខែមករា ឆ្នាំ២០១៧។

ឬទង្វើតាមអំពើចិត្ត ដែលជាលទ្ធផលនៃការប្រើប្រាស់សិទ្ធិស្របច្បាប់របស់ខ្លួន យោងតាមសេចក្តីប្រកាសនេះ” (មាត្រា ១២.២ គូសបញ្ជាក់បន្ថែម)។

៥. ការវិភាគច្បាប់សិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិ ជុំវិញមាត្រា ៣០៥ មាត្រា ៣១១ និង មាត្រា ៥២២ នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជា

បទបរិហារកេរ្តិ៍ជាសាធារណៈ (មាត្រា ៣០៥)

៤៩. មាត្រា ៣០៥ នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌរបស់កម្ពុជា បានឲ្យនិយមន័យបទល្មើសបរិហារកេរ្តិ៍ជាសាធារណៈថា ៖

មាត្រា ៣០៥ ៖ និយមន័យបរិហារកេរ្តិ៍ជាសាធារណៈ

“ការបរិហារកេរ្តិ៍ មានន័យថា គ្រប់ការអះអាងបំផ្លើស ឬការទម្លាក់កំហុសដោយអសុទ្ធចិត្តលើអំពើណាមួយ ដែលនាំឲ្យប៉ះពាល់ដល់កិត្តិយស ឬកិត្តិស័ព្ទនៃបុគ្គល ឬនៃស្ថាប័ន។

បទបរិហារកេរ្តិ៍ នឹងត្រូវពិន័យជាប្រាក់ពី ១០០.០០០ (មួយសែន) រៀល ទៅ ១០.០០០.០០០ (ដប់លាន) រៀល បទបរិហារកេរ្តិ៍ដែលប្រព្រឹត្តតាមមធ្យោបាយណាមួយដូចតទៅ ៖

- (១) តាមសំដី ទោះជាប្រភេទណាក៏ដោយដែលបញ្ចេញនៅទីសាធារណៈ ឬនៅក្នុងសាលប្រជុំសាធារណៈ។
- (២) តាមលិខិត ឬគំនូរ ទោះជាប្រភេទណាក៏ដោយដែលផ្សព្វផ្សាយនៅក្នុងចំណោមសាធារណជន ឬដាក់តាំងឲ្យសាធារណជនមើល។
- (៣) តាមគ្រប់មធ្យោបាយទូរគមនាគមន៍សោតទស្សន៍សម្រាប់សាធារណជន។

៥០. បទល្មើសបរិហារកេរ្តិ៍ ដូចមានចែងក្នុងក្រមព្រហ្មទណ្ឌរបស់កម្ពុជា (មាត្រា ៣០៥) គឺផ្ទុយនឹងកាតព្វកិច្ចច្បាប់អន្តរជាតិរបស់កម្ពុជា ដើម្បីធានា និងការពារសេរីភាពបញ្ចេញមតិ ដោយសារតែមាត្រានេះ ៖

ក) ពុំច្បាស់លាស់ និងមានលក្ខណៈទូលាយពេក ដែលផ្ទុយនឹងចំណុចទាំងបី ដែលបានពន្យល់បន្ថែមទៅលើមាត្រា ១៩(៣) នៃ ក.អ.ស.ព.ន ដែលតម្រូវឲ្យច្បាប់មានភាពច្បាស់លាស់។ ជាពិសេស មាត្រា ៣០៥ បញ្ជាក់ថា “គ្រប់ការអះអាងបំផ្លើស ឬការទម្លាក់កំហុសដោយអសុទ្ធចិត្ត” នឹងត្រូវបានចាត់ទុកថាជាការបរិហារកេរ្តិ៍ ប្រសិនបើការធ្វើបែបនេះ “ប៉ះពាល់ដល់កិត្តិយស ឬកិត្តិស័ព្ទនៃបុគ្គល ឬនៃស្ថាប័ន”។ ពាក្យថា “កិត្តិយស” និង “កិត្តិស័ព្ទ” គឺអាចត្រូវបានគេបកស្រាយបានដោយទូលាយ គ្មាន

ដែនកំណត់ និងតាមការវិនិច្ឆ័យរបស់បុគ្គលណាម្នាក់។ បទល្មើសដែលមានលក្ខណៈមិនច្បាស់លាស់ និងទូលាយបែបនេះ ធ្វើឲ្យពិបាកក្នុងការផ្តល់និយមន័យនៃសកម្មភាពដែលអាចបង្កជាបទល្មើស (អំពើពុករលួយ) និងពិបាកក្នុងការការពារក្តីប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាព។ ភាពមិនច្បាស់លាស់បែបនេះ រំលោភលើគោលការណ៍នីត្យានុកូលភាព ដែលជាគោលការណ៍ទូទៅនៃច្បាប់អន្តរជាតិដែលចែងថា “ត្រូវតែផ្តល់លទ្ធភាពឲ្យបុគ្គលនីមួយៗ អាចដឹងជាមុនថា តើសកម្មភាពរបស់គេស្របច្បាប់ ឬក៏ខុស ច្បាប់”។³⁵ អ្នករាយការណ៍ពិសេស លើកឡើងក្នុងរបាយការណ៍ ឆ្នាំ២០១៦ របស់លោកថា ពុំទាន់គ្រប់ គ្រាន់ទេដោយគ្រាន់តែអនុម័តច្បាប់ឲ្យស្របតាមមាត្រា១៩(៣) ផ្ទុយទៅវិញ ច្បាប់ “គួរតែត្រូវបាន បង្កើតឡើងដោយមានភាពជាក់លាក់ ដើម្បីអនុញ្ញាតឲ្យបុគ្គលគ្រប់រូប និងបុគ្គលដែលរងការចោទ ប្រកាន់ អាចត្រួតពិនិត្យទង្វើរបស់ខ្លួន និងអាចឲ្យសាធារណជនអាចដឹងឮបាន”។³⁶

ខ) ដាក់ទណ្ឌកម្មធ្ងន់ធ្ងរដែលមិនសមាមាត្រ ដោយអនុវត្តទណ្ឌកម្មព្រហ្មទណ្ឌ នៅពេលដែលសំណង ផ្នែករដ្ឋប្បវេណីអាចជាការគ្រប់គ្រាន់។³⁷ សេចក្តីពន្យល់ទូទៅលេខ ៣៤ របស់គណៈកម្មាធិការ បាន អំពាវនាវឲ្យរដ្ឋលុបបទបរិហារកេរ្តិ៍ចេញពីបទព្រហ្មទណ្ឌ និងបានបញ្ជាក់ថា “ការអនុវត្តច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌ គួរតែអនុញ្ញាតឲ្យធ្វើចំពោះករណីធ្ងន់ធ្ងរប៉ុណ្ណោះ”។³⁸ ក្នុងឆ្នាំ ២០០៦ ប្រទេសកម្ពុជាបានបោះជំហាន ជាវិជ្ជមានមួយ ដោយបានធ្វើវិសោធនកម្មច្បាប់បរិហារកេរ្តិ៍ និងបានដកទណ្ឌកម្មដែលតម្រូវឲ្យជាប់ ពន្ធនាគារចេញពីបទល្មើសនេះ។³⁹ ប៉ុន្តែ ការរួមបញ្ចូលបទល្មើសបរិហារកេរ្តិ៍ ជាមួយនឹងបទល្មើសផ្សេង ទៀត ដែលត្រូវដាក់ទោសលើការបញ្ចេញមតិដោយសេរី និងភ្ជាប់ទណ្ឌកម្មជាប់ពន្ធនាគារ បានធ្វើឲ្យប៉ះ

³⁵ តុលាការអឺរ៉ុបដើម្បីយុត្តិធម៌អន្តរជាតិ, “ភាពស្មើស្ម័គ្រនៃច្បាប់ជាមួយនឹងធម្មនុញ្ញនៃទីក្រុងបែបសេរី”, វិចារណកថា ចុះថ្ងៃទី៤ ខែធ្នូ ឆ្នាំ ១៩៣៥, 1935 P.C.I.J. (ser. A/B) No. 65 (Dec. 4) <http://www.worldcourts.com/pcij/eng/decisions/1935.12.04_danzig.htm> ចូលអាន ថ្ងៃទី ៣០ ខែមករា ឆ្នាំ២០១៧, ទំព័រ ៥៧។

³⁶ អង្គការសហប្រជាជាតិ, “របាយការណ៍អ្នករាយការណ៍ពិសេសស្តីពីការលើកកម្ពស់ និងការពារសិទ្ធិសេរីភាពនៃគំនិត និងការបញ្ចេញមតិ”, មហាសន្និបាតអង្គការសហប្រជាជាតិ, កិច្ចប្រជុំលើកទី ៧១, ថ្ងៃទី៦ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ២០១៦, ឯកសារ អ.ស.ប លេខ A/71/373 <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/71/373>, ចូលអានថ្ងៃទី៣០ ខែមករា ឆ្នាំ២០១៧ កថាខ័ណ្ឌ ១៣-១៤ ។

³⁷ គណៈកម្មការសិទ្ធិមនុស្ស “របាយការណ៍អ្នករាយការណ៍ពិសេស ស្តីពីការលើកកម្ពស់ និងការពារសិទ្ធិសេរីភាពនៃគំនិត និងការបញ្ចេញមតិ, លោក អាឌីប ហ្វីស៊ែន” ក្រុមប្រឹក្សាសង្គម និងសេដ្ឋកិច្ច អង្គការសហប្រជាជាតិ, កិច្ចប្រជុំលើកទី ៥៥, ថ្ងៃទី២៩ ខែមករា ឆ្នាំ១៩៩៩ ឯកសារ អ.ស.ប E/CN.4/1999/64, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G99/107/66/PDF/G991076_6.pdf?OpenElement> ចូលអាន ថ្ងៃទី៣០ ខែមករា ឆ្នាំ២០១៧, កថាខ័ណ្ឌ ២៨។

³⁸ សេចក្តីពន្យល់ទូទៅលេខ ៣៤ កថាខ័ណ្ឌ ៤៧។

³⁹ FIDH: ចលនាស៊ីនៅទូទាំងពិភពលោកដើម្បីសិទ្ធិមនុស្ស, “ស្ថានភាពសិទ្ធិមនុស្សនៅកម្ពុជា” ថ្ងៃទី២៦ ខែមិថុនា ឆ្នាំ២០០៧ <<https://www.fidh.org/en/region/asia/cambodia/The-human-rights-situation-in>> (ដែលនឹងរៀបរាប់ថា នៅថ្ងៃទី២៦ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០០៦ មាត្រា ៦៣ នៃ ក្រមព្រហ្មទណ្ឌសម័យអន្តរកាល (“ក្រមព្រហ្មទណ្ឌអ៊ិនតាក់”) ត្រូវបានធ្វើវិសោធនកម្មដើម្បីដកទោសជាប់ពន្ធនាគារចេញពី បទល្មើសបរិហារកេរ្តិ៍)។

ពាល់យ៉ាងខ្លាំងដល់ការធ្វើវិសោធនកម្មក្រុមព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៦។ តាមច្បាប់សិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិ ការដាក់ពន្ធនាគារមិនមែនជាទណ្ឌកម្មដែលសមាមាត្រនឹងបទល្មើសបរិហារកេរ្តិ៍នោះទេ។⁴⁰

គ) តាមសង្កត់ដោយមិនសមហេតុផល និងការដាក់ទោសទណ្ឌចំពោះការងាររបស់អ្នកការពារសិទ្ធិ មនុស្ស ក្នុងការបង្ហាញប្រាប់សាធារណជន និងតស៊ូមតិដើម្បីការពារសិទ្ធិមនុស្ស។⁴¹ ពាក្យពេចន៍ដែល មានលក្ខណៈទូលាយពេក និងមិនច្បាស់លាស់នៃមាត្រា ៣០៥ បង្កភាពងាយស្រួលដល់ការដោយខុស ញ្ញាដោយគ្មានការហាមប្រាម និងតាមអំពើចិត្តរបស់អាជ្ញាធរ មកលើបុគ្គល និងអង្គការដែលធ្វើ ការងារក្រោមកិច្ចការពារជាអន្តរជាតិ ក្នុងការលើកកម្ពស់ការយល់ដឹងស្តីពីបញ្ហាដែលពាក់ព័ន្ធនឹង ប្រយោជន៍សាធារណៈ។ អ្នករាយការណ៍ពិសេស បានលើកឡើងថា “ជាការចាំបាច់ណាស់ក្នុងការ លើកស្ទួយមនសិការសាធារណជន ដើម្បីធានាថាក្រុមព្រហ្មទណ្ឌមិនត្រូវបានប្រើប្រាស់ (ឬរំលោភ បំពាន) ដើម្បីរឹតបន្តឹងការលើកកម្ពស់ចំណេះដឹងជាសាធារណៈ និងដាក់កំហិតលើកិច្ចពិភាក្សាអំពី បញ្ហាដែលពាក់ព័ន្ធនឹងប្រយោជន៍រួម ឬប្រយោជន៍ជាក់លាក់ណាមួយ”។⁴²

ឃ) ខកខានក្នុងការបង្ហាញការពិតឲ្យបានច្បាស់លាស់ និងកិច្ចខិតខំប្រឹងប្រែងដែលសមហេតុសម ផលក្នុងការផ្តល់អំណះអំណាងពីការពិត ដូចកិច្ចការពារដែលមានចែងដោយអនុលោមតាមបទដ្ឋាន អន្តរជាតិ។ អ្នករាយការណ៍ពិសេសអង្គការសហប្រជាជាតិ ស្តីពីសេរីភាពនៃគំនិត និងការបញ្ចេញមតិក៏ បានលើកឡើងផងដែរថា ៖ “ការទាមទារការពិតក្នុងបរិបទនៃការបោះពុម្ពផ្សាយ ពាក់ព័ន្ធនឹងផល ប្រយោជន៍សាធារណៈ គឺដូចជាហួសហេតុពេក ហើយប្រសិនបើមានកិច្ចខិតខំប្រឹងប្រែងដែលសម ហេតុសមផលដើម្បីអះអាងការពិត នោះគួរតែគ្រប់គ្រាន់ហើយ”។⁴³

បទប្បឹងបរិហារបង្កាច់កេរ្តិ៍ (មាត្រា ៣១១ និងមាត្រា ៣១២)

៥១. មាត្រា ៣១១ និង មាត្រា ៣១២ នៃក្រុមព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជា កំណត់និយមន័យបទល្មើសប្បឹងបរិហារបង្កាច់ កេរ្តិ៍ដូចខាងក្រោម ៖

មាត្រា ៣១១ ៖ និយមន័យនៃបទប្បឹងបរិហារបង្កាច់កេរ្តិ៍

⁴⁰ សេចក្តីពន្យល់ទូទៅលេខ ៣៤ កថាខ័ណ្ឌ ៤៧; គណៈកម្មការសិទ្ធិមនុស្ស “របាយការណ៍អ្នករាយការណ៍ពិសេស ស្តីពីការលើកកម្ពស់ និង ការពារសិទ្ធិសេរីភាពនៃគំនិត និងការបញ្ចេញមតិ, លោក អាឌីប ហ្វិស៊ែន” ក្រុមប្រឹក្សាសង្គម និងសេដ្ឋកិច្ច អង្គការសហប្រជាជាតិ, កិច្ចប្រជុំ លើកទី ៥៥, ថ្ងៃទី២៩ ខែមករា ឆ្នាំ១៩៩៩ ឯកសារ អ.ស.ប E/CN.4/1999/64, <[https://documents-dds-ny.un.org/doc/ UNDOC/GEN/G99/107/66/PDF/G9910766.pdf?OpenElement](https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G99/107/66/PDF/G9910766.pdf?OpenElement)> ចូលអាន ថ្ងៃទី៣០ ខែមករា ឆ្នាំ២០១៧, កថាខ័ណ្ឌ ២៨ (៨)។

⁴¹ ដូចខាងលើ កថាខ័ណ្ឌ ២៨។

⁴² ដូចខាងលើ កថាខ័ណ្ឌ ២៨ (៨)។

⁴³ ដូចខាងលើ កថាខ័ណ្ឌ ២៨ (៤)។

ការប្តឹងបរិហារបង្គាប់កេរ្តិ៍ គឺជាអំពើប្តឹងបរិហារអំពីអំពើដែលគេដឹងថាមិនពិត ហើយដែលនាំឲ្យ មានទណ្ឌកម្មព្រហ្មទណ្ឌ ឬវិន័យ កាលបើការប្តឹងបរិហារនេះ ត្រូវបានធ្វើដល់ ៖

- អាជ្ញាធរមានសមត្ថកិច្ចដើម្បីចាត់ការ ដូចជា ចៅក្រម មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ ឬនិយោជក ឬ
- បុគ្គលដែលមានអំណាចប្តឹងទៅអាជ្ញាធរមានសមត្ថកិច្ច។

មាត្រា ៣១២ ៖ ទោសដែលត្រូវអនុវត្ត និងលក្ខខណ្ឌនៃការចោទប្រកាន់

ការប្តឹងបរិហារបង្គាប់កេរ្តិ៍ ត្រូវផ្តន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារពី ១ (មួយ) ខែ ទៅ ១ (មួយ) ឆ្នាំ និងពិន័យ ជាប្រាក់ពី ១០០.០០០ (មួយសែន) រៀល ទៅ ២.០០០.០០០ (ពីរលាន) រៀល។

...

៥២. យើងយល់ថា បទប្តឹងបរិហារបង្គាប់កេរ្តិ៍ក្នុងមាត្រា ៣១១ និង ៣១២ អាចនឹងត្រូវបានប្រើប្រាស់ដើម្បីផ្តន្ទា ទោសលើការបញ្ចេញមតិដោយសេរី ហើយនៅពេលអនុវត្តរបៀបនេះ បទល្មើសនេះ នឹងផ្ទុយពីកាតព្វកិច្ចតាម ច្បាប់សិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិរបស់កម្ពុជា ដោយសារតែ ៖

- ក) ដាក់ទណ្ឌកម្មធ្ងន់ធ្ងរដែលមិនសមមាត្រ ដោយអនុវត្តទណ្ឌកម្មព្រហ្មទណ្ឌ បើទោះបីជាសំណងរដ្ឋ ប្បវេណីជាការគ្រប់គ្រាន់ចំពោះបទល្មើសនេះ ដោយផ្អែកលើហេតុផលដែលមានរៀបរាប់ក្នុងកថាខណ្ឌ ទី ៥០(ខ) ខាងលើ
- ខ) ការដាក់ទោសពន្ធនាគារ បន្ទាប់ពីរកឃើញថាមានពិរុទ្ធភាពចំពោះបទល្មើស គឺផ្ទុយទៅនឹងច្បាប់ សិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិ ដែលចែងថាទណ្ឌកម្មដាក់ពន្ធនាគារ មិនមែនជាទណ្ឌកម្មដែលសមមាត្រនឹង បទល្មើសប្រភេទនេះ ដោយយោងតាមហេតុផលដែលមានរៀបរាប់ក្នុងកថាខណ្ឌទី ៥០ (ខ) ខាងលើ
- គ) បទល្មើសនេះរំលោភលើសិទ្ធិសេរីភាពបញ្ចេញមតិ ដែលផ្តល់ការការពារពិសេសសម្រាប់ការរិះគន់ មន្ត្រីសាធារណៈ ដូចមានរៀបរាប់ក្នុងកថាខណ្ឌទី ៤៥ ខាងលើ។

បទផ្សព្វផ្សាយនូវការអត្តាធិប្បាយ ដើម្បីធ្វើសម្ភាធលើយុត្តាធិការ (មាត្រា ៥២២)

៥៣. បទល្មើស “ការផ្សព្វផ្សាយនូវការអត្តាធិប្បាយ ដើម្បីធ្វើសម្ភាធលើយុត្តាធិការ” ត្រូវបានកំណត់និយមន័យ ដូចខាងក្រោម ៖

មាត្រា ៥២២ ៖ បទផ្សព្វផ្សាយនូវការអត្តាធិប្បាយ ដើម្បីធ្វើសម្ភាធលើយុត្តាធិការ

ការផ្សព្វផ្សាយ មុនសេចក្តីសម្រេចជាស្ថាពររបស់តុលាការ នូវអត្ថាធិប្បាយដោយមានគោលដៅធ្វើការ
គាបសង្កត់ទៅលើតុលាការដែលទទួលបណ្តឹង ដើម្បីជះឥទ្ធិពលទៅលើសេចក្តីសម្រេចរបស់តុលាការ
ត្រូវផ្ដន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារពី ១ (មួយ) ខែ ទៅ ៦ (ប្រាំមួយ) ខែ និងពិន័យជាប្រាក់ពី
១០០.០០០ (មួយសែន) រៀល ទៅ ១.០០០.០០០ (មួយលាន) រៀល។

៥៤. ស្រដៀងគ្នាទៅនឹងការវិភាគស្តីពី “បទប្បឹងបរិហារបង្កាច់កេរ្តិ៍” ខាងលើ បទល្មើសនៃ “ការផ្សព្វផ្សាយនូវការ
អត្ថាធិប្បាយ ដើម្បីធ្វើសម្ពាធលើយុត្តាធិការ” អាចនឹងត្រូវបានប្រើដើម្បីដាក់ទោសទៅលើការបញ្ចេញមតិដោយ
សេរី។

៥៥. កិច្ចពិភាក្សា និងការរិះគន់លើដំណើរការតុលាការ ត្រូវបានចាត់ទុកជាការបញ្ចេញមតិដែលទទួលបានការ
ការពារ ក្រោមច្បាប់សិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិ ដូចដែលមានចែងក្នុងកថាខ័ណ្ឌទី ៤៥ ខាងលើ។ យោងតាមការចាត់
ចំណាត់ថ្នាក់ស្តីពីការគោរពនីតិវិធី ក្នុងឆ្នាំ២០១៦ ដែលកម្ពុជាស្ថិតក្នុងលេខរៀងទី ១១២ ក្នុងចំណោម ១១៣
ប្រទេសទូទាំងពិភពលោកនេះ^{៤៤} អ្វីដែលចាំបាច់សម្រាប់កម្ពុជាគឺការពិភាក្សាដោយត្រង់ទៅត្រង់មក និងបើក
ចំហស្តីពីដំណើរការតុលាការ។ ដូច្នេះ បទល្មើសនៃ “ការផ្សព្វផ្សាយនូវការអត្ថាធិប្បាយ ក្នុងគោលបំណងបង្ខំ
មន្ត្រីតុលាការ” មិនអនុលោមទៅនឹងកាតព្វកិច្ចតាមច្បាប់សិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិរបស់កម្ពុជាឡើយ នៅពេលដែល
បទចោទនេះត្រូវបានប្រើប្រាស់ដើម្បីដាក់ទោសលើការបញ្ចេញមតិដោយសេរី ដោយសារតែ ៖

- ក) មាត្រា ៥២២ មានលក្ខណៈមិនច្បាស់លាស់ និងទូលាយពេក ហើយផ្ទុយនឹងករណីយកិច្ចជាអន្តរ
ជាតិ ដែលមានចែងក្នុងមាត្រា ១៩(៣) នៃ ក.អ.ស.ព.ន ដែលតម្រូវឲ្យច្បាប់ត្រូវមានភាព
ច្បាស់លាស់ ដោយយោងតាមហេតុផលដូចមានរៀបរាប់ក្នុងកថាខ័ណ្ឌ ៥១ (ក) ខាងលើ។ “ការធ្វើ
សម្ពាធ” ក្នុងបរិបទនៃមាត្រា ៥២២ នេះ អាចត្រូវបានបកប្រែបានយ៉ាងទូលាយ ដូច្នេះពិតជាមានការ
ពិបាកដើម្បីឲ្យបុគ្គលណាមួយដឹងជាមុនថាតើសម្តីរបស់ពួកគេស្របច្បាប់ ឬផ្ទុយនឹងច្បាប់។
- ខ) ដាក់ទណ្ឌកម្មធ្ងន់ធ្ងរដែលមិនសមមាត្រ ដោយអនុវត្តទណ្ឌកម្មព្រហ្មទណ្ឌ បើទោះបីជាសំណងរដ្ឋ
ប្បវេណីជាការគ្រប់គ្រាន់ចំពោះបទល្មើសនេះ ដោយផ្អែកលើហេតុផលដែលមានរៀបរាប់ក្នុងកថាខ័ណ្ឌ
ទី ៥០(ខ) ខាងលើ
- គ) បទល្មើសនេះរំលោភលើសេរីភាពបញ្ចេញមតិ ដែលផ្តល់ការការពារពិសេសក្នុងការរិះគន់លើមន្ត្រី
សាធារណៈ ដូចមានរៀបរាប់ក្នុងកថាខ័ណ្ឌទី ៤៥ ខាងលើ

⁴⁴ គ្រីស្ទីណា ម៉ាហ្សា ‘កម្ពុជាជាប់ចំណាត់ថ្នាក់ចុងក្រោយគេ នៅលើផ្នែកនីតិវិធី’ ភ្នំពេញ ប៉ុស្តិ៍ ថ្ងៃទី២០ ខែតុលា ឆ្នាំ២០១៦
<<http://www.phnompenhpost.com/national/cambodia-worst-region-rule-law-report>> ចូលអានថ្ងៃទី៣០ ខែមករា
ឆ្នាំ២០១៧; គម្រោងយុត្តិធម៌ពិភពលោក ការចាត់ចំណាត់ថ្នាក់នីតិវិធី ឆ្នាំ២០១៦ អាចរកប ៖ <<http://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index>>។

ឃ) បទល្មើសនេះមិនត្រឹមតែបំពានលើលក្ខខណ្ឌតម្រូវឲ្យមានសមាមាត្រនឹងបទល្មើសនោះទេ តែវាក៏បំពានលើសកម្មភាពដែលនឹងត្រូវបានហាមឃាត់ផងដែរ។ ពាក្យពេចន៍ក្នុងបទល្មើសបំពានលើករណីយកិច្ចអន្តរជាតិដែលតម្រូវថា មធ្យោបាយដែលយកមកប្រើប្រាស់ត្រូវតែមានលក្ខណៈរឹតត្បិតតិចតួចបំផុត និងសមាមាត្រ ក្នុងការការពារគោលបំណងដែលបានអះអាង ប្រសិនបើថ្លឹងថ្លែងទល់នឹងសិទ្ធិ ។ ចំណុចនេះសំខាន់ក្នុងករណីដែលត្រូវពិចារណាពី “គុណតម្លៃដ៏ធំធេងនៃសេរីភាពបញ្ចេញមតិដែលពាក់ព័ន្ធដោយផ្ទាល់ក្នុងបញ្ហានយោបាយ អភិបាលកិច្ច និងដីវិភាគសាធារណៈ”។⁴⁵ ពាក្យពេចន៍ក្នុងបទល្មើសនេះ មិនបានបញ្ជាក់អំពីកម្រិតដែលការអត្តាធិប្បាយអាចនឹងចូលក្នុងវិសាលភាពនៃបទល្មើស ដែលករណីនេះអាចនឹងធ្វើឲ្យការវិភាគផ្លូវច្បាប់ដ៏ត្រឹមត្រូវ និងឯករាជ្យអាចងាយរងការចោទប្រកាន់ដែលផ្ទុយនឹងច្បាប់អន្តរជាតិ។

៦. សេចក្តីសន្និដ្ឋាន/សេចក្តីស្នើ

៥៦. ដើម្បីធានាការគោរពច្បាប់សិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិរបស់កម្ពុជា ក្រមព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជាគួរតែត្រូវបានបកស្រាយឲ្យមានភាពស៊ីសង្វាក់គ្នាជាមួយនឹងច្បាប់សិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិ រួមទាំង ក.អ.ស.ព.ន និងគោលការណ៍ដែលបានសង្ខេបដូចខាងលើ។ នេះគឺជាការរ៉ាប់រងរបស់រដ្ឋាភិបាលគ្រប់ជាន់ថ្នាក់ រួមទាំង វិស័យតុលាការផងដែរ ក្នុងការធានាឲ្យមានការគោរពកាតព្វកិច្ចទាំងនេះ។

៥៧. ការដាក់ទណ្ឌកម្មព្រហ្មទណ្ឌចំពោះបទបរិហារកេរ្តិ៍ និងបទល្មើសផ្សេងៗទៀត ដែលត្រូវបានប្រើប្រាស់ដើម្បីដាក់ទោសលើសេរីភាពបញ្ចេញមតិ គឺត្រូវតែចៀសវាង ដោយសារតែបទល្មើសទាំងនេះផ្ទុយនឹងការធានារបស់ច្បាប់សិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិជុំវិញសេរីភាពបញ្ចេញមតិ។ ជាពិសេស ពុំមានទម្រង់នៃទណ្ឌកម្មជាប់ពន្ធនាគារ ឬការឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្នណា ត្រូវបានអនុញ្ញាតក្នុង ក.អ.ស.ព.ន ចំពោះបទព្រហ្មទណ្ឌនៃបទបរិហារកេរ្តិ៍ និងបទល្មើសផ្សេងៗទៀតដែលដាក់ទោសលើសេរីភាពបញ្ចេញមតិនោះទេ។ ក្នុងករណីទាំងនេះ សំណងរដ្ឋប្បវេណី គឺជាមធ្យោបាយសមាមាត្រក្នុងការសម្រេចបាននូវគោលបំណងស្របច្បាប់ក្នុងការការពារកិត្តិស័ព្ទដែលប៉ះពាល់ដោយពាក្យសម្តីនិយាយក្នុងលក្ខណៈបង្កាច់បង្កូចដែលមិនមែនជាការពិត។ បណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីចំពោះបទបរិហារកេរ្តិ៍ និងវិធានការផ្សេងទៀតដែលអាចជះឥទ្ធិពល ឬក៏រឹតបន្តឹង ឬដាក់កំហិតការអនុវត្តសេរីភាពបញ្ចេញមតិគួរតែសមាមាត្រ និងមានការចាំបាច់ជាខ្លាំងក្នុងការការពារកិត្តិស័ព្ទរបស់អ្នកដទៃ។

⁴⁵ អង្គការសហប្រជាជាតិ, “របាយការណ៍អ្នករាយការណ៍ពិសេសស្តីពីការលើកកម្ពស់ និងការការពារសិទ្ធិសេរីភាពនៃគំនិត និងការបញ្ចេញមតិ”, មហាសន្និបាត អង្គការសហប្រជាជាតិ, កិច្ចប្រជុំលើកទី ៧១, ថ្ងៃទី៦ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ២០១៦, ឯកសារ អ.ស.ប លេខ A/71/373 <http://www.un.org/qa/search/view_doc.asp?symbol=A/71/373>, ចូលអាន ថ្ងៃទី៣០ ខែមករា ឆ្នាំ២០១៧, កថាខ័ណ្ឌ ៣៣។

៥៨. ច្បាប់ដែលរឹតបន្តឹងសេរីភាពបញ្ចេញមតិមិនគួរតែត្រូវបានបកស្រាយ ឬអនុវត្តដើម្បីបង្ការ ឬដាក់ទណ្ឌកម្ម មកលើការអនុវត្តសិទ្ធិរបស់អ្នកការពារសិទ្ធិមនុស្ស ក្នុងការការពារផលប្រយោជន៍សាធារណៈ តាមរយៈការផ្តល់ ព័ត៌មានដល់សាធារណជនស្តីពីការរំលោភបំពានដែលនឹងអាចកើតមាន និងការតស៊ូមតិដើម្បីបង្កើនការការពារ សិទ្ធិដែលទទួលស្គាល់ជាអន្តរជាតិនោះទេ។

សែម ហ្សេវីហ្វី
នាយកទ្វីបអាស៊ី និងប៉ាស៊ីហ្វិក
គណៈកម្មការក្រុមអ្នកច្បាប់អន្តរជាតិ

ហ្គេល ដេវីជសុន
នាយិកាប្រតិបត្តិ
អ្នកឃ្នាំមើលសិទ្ធិមេធាវី កាណាដា